

OPITAAN YHDESSÄ!

Yhteistoiminnallinen opas
yläasteen musiikinopetukseen

Satu Erviä

SISÄLLYS

JOHDANTO	1
YHTEISTOIMINNALLINEN OPPIMINEN	2
Sosiaalipedagogiikan ja yhteistoiminnallisen oppimisen yhdistäviä tekijöitä	3
Yhteistoiminnalliset musiikkiterapeuttiset menetelmät	4
Yhteistoiminnallisen oppimisen peruspilarit	4
Yhteistoiminnallisen oppimisen rakenteita	5
Pari- ja ryhmäkeskustelu	5
Paritarkistus	6
Palapeli	6
Yhteistoiminnallisuuden edut	8
Hyöty luokan yhteisöllisyydelle	9
Inklusiivinen koulu ja laki	9
Yhteistoiminnallisuuden vaikutus oppilaiden kehitykseen	10
Opettajalle koituva hyöty	11
KÄYTÄNNÖN OHJEITA YHTEISTOIMINNALLISEN OPPITUNNIN OHJAAMISEEN	12
Yhteistoiminnallisuudessa huomioitavia seikkoja	12
Ohjaustapa	13
Ryhmän ohjaajan tehtävät	13
Itsehillinnän tunteen lisääminen	14
Toivotun käyttäytymisen vahvistaminen	14
Ryhmän vuorovaikutustaitojen aste	15
Ryhmän kehitysmalli	16
Ryhmän turvallisuuden portaat	18
Yhteistoiminnallisen ryhmän muodostaminen	20
Ryhmän koko	20
Erilaisia ryhmiä	22
Oppilaiden jakaminen ryhmiin	23
Säännöt	24
Luokkatilojen merkitys	25
Keinoja mahdollisiin ongelmakohtiin	27

ENSIMMÄINEN KOKOONTUMISKERTA	28
Nimikierros ja tiedustelukierrokset	29
Mikä soitin olisit?	30
Parihaastattelu	31
Musiikkielämäkerta	32
TYÖMUOTOJA 7. LUOKAN MUSIIKIN OPETUKSEEN	34
Kitaransoitto pariharjoituksena	35
Bassonsoitto pienryhmissä	36
Musiikkiterapeuttinen kuunteluharjoitus maailman musiikista	37
Kokeellisen musiikin projekti	38
Isänmaallisuus ja Sibelius	40
Melutunti	42
Väripirimenetelmä sinfoniaorkesterista	43
Soittopiiri kaavalaulusta	45
Samba	47
Palapelimenetelmä musiikin aikakausista	49
Yhteistoiminnallinen ryhmätyö	50
Kommunikointia musiikin kielellä	51
LÄHTEET	53

JOHDANTO

Yläasteen ohjaussuunnitelman mukaan opettajien tehtävänä on tukea aineen opetuksen ohella oppilaan opiskelua, persoonallista kasvua ja kehitystä sekä tukea oppilaan osallisuutta. Aineenopettajan tehtävänä on myös ohjata ryhmän sisäistä vuorovaikutusta oppimisen ja kehityksen tueksi. (Hollolan yläasteen ohjaussuunnitelma 2010.) Tämän oppaan perusideana on ehdottaa yläasteen musiikinopetukseen oppilaita osallistavia työmuotoja vuorovaikutustaitojen kehityksen, ryhmäytymisen ja yhteisöllisyyden tukemiseksi.

Ajatus oppaasta sai alkunsa siitä, kun Hollolan Yläasteen musiikin tunti-opettajana työskennellessäni havaitsin tarpeen löytää keinoja oppilaiden kasvavan pahoinvoinnin ja sosiaalisten ongelmien ennalta ehkäisemiseen. Tukikeinojen kehittämisen kokivat tarpeelliseksi myös koulun rehtori sekä yhteisöpedagogi. Opas on osa toiminnallista "sosiaalipedagogiikka musiikinopetuksessa" opinnäytetyötä.

Oppaassa esiteltävät sosiaalisia taitoja kehittävät toimintamuodot perustuvat yläasteen 7. luokan musiikin kurssin opetussuunnitelman sisältöön. Tästä huolimatta työmuodot ovat sovellettavissa myös muille ryhmille. Oppaan sisältämät työmuodot perustuvat pitkälti yhteistoiminnallisen oppimisen malliin, jossa sosiaalisten- sekä vuorovaikutustaitojen harjoittamisen lisäksi painotetaan sosiaalipedagogisesta näkökulmasta tärkeitä osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Oppaan esittelemiin työmuotoihin on sulautettu mukaan myös musiikkiterapeuttisia menetelmiä.

Tämän oppaan myötä haluan kannustaa musiikinopettajia kehittämään ohjaamiensa ryhmien yhteishenkeä. Yhteistoiminnallisen oppimisen rakenteellisen mallin luojat Kagan & Kagan (2002, 43) ovat havainneet lukemattomia kertoja, kuinka opettajien yhteishengen luomiseen, eli ryhmäyttämiseen, uhraama aika parantaa oppilaiden pitkäkestoista tehokkuutta sekä oppimista ja oppilaat alkavat pitää luokasta, koulusta sekä oppiaineesta enemmän.

Toivon sinun kokeilevan oppaan sisältämiä toimintaehdotuksia musiikin opetuksessa ja muokkaavan niistä itsesi näköisiä sovelluksia käyttöösi.

Satu Erviä

YHTEISTOIMINNALLINEN OPPIMINEN

Yhteistoiminnallinen oppiminen on pedagoginen lähestymistapa, jossa yksittäisten oppilaiden opettamisen sijaan opetusryhmä jaetaan pienryhmiin (Sahlberg & Sharan 2002, 10). Yhteistoiminnallisen oppimisen tunnetuimpia kehittäjiä ovat Johnson & Johnson (Saloviita 2008, 140). 1990-luvun vaihteessa Suomessa menetelmää teki tunnetuksi erityisesti professori Viljo Kohonen (Saloviita 2006, 9). Yhteistoiminnallinen oppiminen on työskentelyä yhdessä yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Se on pienryhmien toimintamuoto, jonka aikana oppilaat tekevät yhteistyötä maksimoidakseen oman sekä toistensa oppimisen. (Johnson, Johnson & Holubec 1994, 4.) Saloviidan (2006, 10 - 11) mukaan työtapaa auttaa luomaan myönteistä yhteenkuuluvuuden henkeä ryhmäläisten välille kehittämällä samalla sosiaalisia taitoja. Monenlaisten oppilaiden toimiessa yhdessä menetelmä toimii myös apuna osallistavan ja esteettömän koulun luomisessa.

Yhteistoiminnallisen oppimisen parhaimpiin puoliin kuuluu myös se, että vaikkei oppilaille annettaisikaan sosiaalisten taitojen opetusta, heistä kehittyy huolehtivia, auttavaisia ja ymmärtäviä toistensa suhteen. Mikäli kuitenkin halutaan edesauttaa oppilaiden sosiaalisten taitojen kehittymistä, ei voida nojautua pelkästään luontaiseen sosiaalisten taitojen hankkimiseen. (Kagan & Kagan 2002, 47.) Nivalan tutkimustulokset ovat yhteneväisiä Kaganin ja Kaganin kanssa osoittaessaan osallistumisen sekä edellytetävän että kehitettävän vuorovaikutuksen perusvalmiuksia. Näihin perusvalmiuksiin lukeutuu itsensä ilmaisemisen, toisen kuuntelemisen, keskustelemisen sekä sanattoman viestinnän taitoja, joiden kehittyessä hankitaan vähitellen valmiuksia myös haastavampiin sosiaalisiin tilanteisiin. (Nivala 2010, 115.)

Sosiaalipedagogiikan ja yhteistoiminnallisen oppimisen yhdistäviä tekijöitä

Yhteistoiminnallisen oppimisen liittyy sosiaalipedagogiikkaan monet tekijät, joista yksi on vastavuoroisuuden eli dialogisuuden periaate. *Dialogisuus* viittaa ihmisten väliseen vuorovaikutukseen, vastavuoroiseen kommunikointiin ja toisen ihmisen kohtaamiseen. Dialogisuutta tapahtuu sosiaalipedagogisessa työssä niin keskustelussa, toiminnassa, kuin yhteisöissäkin. Dialogisessa kohtaamisessa ihmisten välille syntyy suhde, jolla on erityinen kasvatuksellinen, kohdattavan toimintakykyä vahvistava sekä ihmisen itsetietoisuutta syventävä merkitys. (Hämäläinen 2001, 68.)

Dialogisuuden lisäksi yhteistoiminnallisen oppimisen yhdistää sosiaalipedagogiikkaan yhteisöllisyyden arvostaminen. Koulusta puhutaan usein koulu-yhteisönä. Nivala (2006, 157) kritisoi koulujen todellista yhteisöllisyyttä ja ehdottaa, että koulu-yhteisöä on lähdettävä rakentamaan ihmisten välisistä suhteista, ei niinkään fyysisistä tiloista tai säännöistä. (Nivala 2006, 157.) Vastuu yhteisöllisen ilmapiirin luomisesta on koko kaikilla koulun työntekijöillä keittäjästä rehtoriin (Hollolan yläasteen ohjaussuunnitelma 2010; Kiesiläinen 2004, 118).

Yhteistoiminnallinen oppiminen pyrkii maksimoimaan oppilaan aktiivisen, vuorovaikutteisen osallistumisen oppituntien aikana. Nivalan (2010, 112) mukaan osallistuminen on tärkeä sosiaalipedagoginen käsite, sillä se voidaan nähdä yhtenä sosiaalipedagogista toimintaa ohjaavana perusperiaatteena. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että kaiken toiminnan tulee perustua ihmisten omaan osallistumiseen, sillä sosiaalipedagoginen toiminta ei ole toisen puolesta tekemistä. Osallisuus on nostettu tärkeäksi periaatteeksi myös Hollolan yläasteen perusopetuksen opetussuunnitelmassa (2010, 9). Opetussuunnitelmassa ohjaustoiminnan periaatteiksi määritellään oppilaan opiskelun, kasvun sekä kehityksen tukeminen ja syrjäytymisen ennaltaehkäisy. Ohjaustoimintaan osallistuvat kaikki opettajat, ja tehtävänä on ohjata oppilaita persoonallisessa kasvussa ja kehityksessä sekä tukea oppilaiden osallisuutta.

Yhteistoiminnalliset musiikkiterapeuttiset menetelmät

Musiikkiterapiassa tärkeintä on toiminta yhdessä, ei niinkään hienot musiikilliset tuotokset. Samaa periaatetta voi hyödyntää musiikinopetuksessakin, sillä koulussa ollaan vasta opettelemassa soittamisen ja laulamisen perustaitoja ja alkeita.

Kuten musiikin opetuksessa, myös musiikkiterapiassa työskennellään orkestereissa, kuoroissa ja musiikkiliikuntaryhmissä. Näissä työmuodoissa harjoitellaan toimimaan yhdessä yhteisiä tavoitteita kohti. Harjoitusten myötä opitaan myös ottamaan muita huomioon sekä odottamaan omaa vuoroa. (Ahonen 1997, 262.) Koulumaailmaa ja musiikkiterapeuttisia menetelmiä yhdistävät myös tavoitteet kuten keskittymiskyvyn parantaminen, oman minäkuvan ja identiteetin rakentaminen ja vahvistaminen, sosiaalisten taitojen harjoittaminen sekä onnistumisen ja osaamisen kokemukset. (Raivio 2003, 31 - 32).

Yhteistoiminnallisen oppimisen peruspilarit

Oppimisryhmien yhteistoiminnallisuutta luovat yhteistoiminnallisen oppimisen rakenteen neljä perusperiaatetta: samanaikainen vuorovaikutus, yhtäläinen osallistuminen, positiivinen keskinäinen riippuvuus ja yksilöllinen vastuu (Kagan & Kagan, 2002, 39). *Positiivista keskinäisriippuvuutta* syntyy silloin, kun yhden menestys merkitsee myös toisen menestystä. *Yhtäläisellä osallistumisella* tarkoitetaan sitä, että varmistetaan jokaisen oppilaan osallistuvan kutakuinkin tasapuolisesti harjoituksiin. Jokaisella on oikeus puhua ja osallistua. (Kagan & Kagan 2002, 41.) *Yksilöllinen vastuu* tarkoittaa jokaisen vastuuta omasta oppimisestaan tai omasta panoksestaan vaikkakin yksilöt vastaavat omalta osaltaan koko ryhmän työn toteutumisesta (Kagan & Kagan 2002, 42).

Samanaikaisella vuorovaikutuksella tarkoitetaan oppilaiden välillä tapahtuvaa kommunikaatiota. Yhteistoiminnallisessa oppimisessa suoraa vuorovaikutusta on pienryhmätyöskentelyn ansiosta huomattavasti enemmän. Samanaikaista vuorovaikutusta tapahtuu silloin, kun aktiivisia osallistujia on kerrallaan enemmän kuin yksi. Tämä lisää mukana olevien oppilaiden lukumäärää ja aktiivisen osallistumisen aikaa verrattuna perinteisen kouluopetuksen vuorovaikutusmalliin. Suoran vuorovaikutuksen mahdollistaminen on siten myös ajankäytöllisestikin järkevä ratkaisu. (Kagan & Kagan 2002, 39.)

Yhteistoiminnallisen oppimisen rakenteita

Saloviita (2006, 73) suosittelee opettajia aloittamaan yhteistoiminnallisen oppimisen Spencer Kaganin esittelemistä yhteistoiminnallisista rakenteista. Koska jo 2000-luvun alulla tiedettiin yli 160 erilaista yhteistoiminnallista rakennetta (Saloviita 2006, 74), on tässä oppaassa mahdollista esitellä niistä vain muutama.

Seuraavissa kappaleissa esitellään yksinkertaisimpia yhteistoiminnallisen oppimisen rakenteita sekä niiden sovelluksia, joita tämän oppaan lopusta löytyvät tuntisuunnitelmat pitävät sisällään. Näitä kohtalaisen helposti käyttöönotettavia rakenteita ovat pari- ja ryhmäkeskustelu sekä paritarkistus. Mukaan on valittu myös Aronsonin kehittänyt palapelimenetelmä, vaikkei sitä suositellakaan (Saloviita 2006, 111) ensimmäiseksi menetelmäksi yhteistoiminnallisia oppimismenetelmiä kokeillessa.

Pari- ja ryhmäkeskustelu

Yksinkertaisin kaikista yhteistoiminnallisista rakenteista on parikeskustelu. Oppilaille annetaan tehtäväksi keskustella pareittain annetusta aiheesta tietyn ajan. Keskustelun yleisen purkamisen sijaan parit voivat vertailla keskustelun tuloksia naapuriparin kanssa. (Saloviita 2006, 93.)

Ryhmäkeskustelussa ryhmään osallistuu vähintään kolme henkilöä. Keskustelun jälkeen tuotoksia voidaan käsitellä yleisesti koko luokan kanssa. (Saloviita 2006, 93.) Tämä voidaan toteuttaa esimerkiksi siten, että yksi ryhmästä valitaan reporteriksi, joka kokoaa keskustelun tuotokset ja esittelee ne muulle luokalle.

Saloviidan (2006, 93) ryhmäkeskustelussa on omat sudenkuoppansa. Koska ryhmäkeskustelua ei jäsenetä, se voi johtaa epätasaiseen osallistumiseen jättäen täten täyttämättä yhteistoiminnallisen oppimisen ehtoja.

Pari- ja ryhmäkeskustelun rakennetta on sovellettu useassa tuntisuunnitelmassa oppaan loppupuolella.

Paritarkistus

Paritarkistuksen rakenne soveltuu uusien asioiden opettelemiseen. Paritarkistuksessa oppilaat työskentelevät toinen toistaan auttaen. Käytännössä oppilaat tekevät vuorotellen tehtäviä siten että toinen kertoo mitä tekee ja toinen on tarkistaja. (Saloviita 2006, 87.)

Paritarkistuksessa oppilaat saavat työnsä valmiiksi eri aikaisesti, joten opettajan on hyvä miettiä millaiseen toimintaan oppilaat ohjataan tehtävien valmistuttua. (Saloviita 2006, 87.) Kuten parikeskustelussa, miksei paritarkistuksessa olisi mahdollista vertailla vastauksia vielä naapuriparinkin kanssa.

Paritarkistuksen rakennetta on sovellettu meluaiheisessa tuntisuunnitelmassa.

Palapeli

Palapelitekniikoita on useita (mm. Saloviita 2006, 109-113), mutta tässä yhteydessä esitellään Aronsonin 1970-luvulla kehittänyt työtapa. Palapeli on vaihtoehtoinen toimintatapa yhteistoiminnallisia oppimisryhmiä rakennettaessa. Menetelmänä palapeli on yksi tapa rakentaa positiivista riippuvuutta ryhmien jäsenten välille. (Johnson ym. 1994, 18.)

Seuraava ohjeistus perustuu Johnsonin, Johnsonin ja Holubecin (1994, 19) mukailemaan ohjeistukseen Aronsonin alkuperäisestä menetelmästä.

Tehtävä:

- Ajattele luettavaa toimeksiantoa jonka annat lähitulevaisuudessa.
- Jaa toimeksianto niin moneen osaan, kuin pienryhmiäkin on.
- Suunnittele kuinka käytät palapelimenetelmää.
- Käsikirjoita täsmällisesti mitä aiot sanoa luokalle kussakin palapelimenetelmän vaiheessa.

Palapelimenetelmän toimintajärjestys:

1.

Jaa kullekin ryhmälle lähdemateriaalipaketti. Paketin tulee olla jaettavissa ryhmän jäsenten kesken. Anna jokaiselle ryhmän jäsenelle osa paketin materiaalista.

2.

Valmista oppilaat yhteistoiminnalliseen tehtävään: pyydä oppilaita etsimään luokkakaveri toisesta ryhmästä, jolla on sama osuus materiaalista. Tarkoituksena on toteuttaa parityöskentelyä seuraavat tehtävät:

- a) Oppia ja tulla asiantuntijaksi omasta materiaalista ja osuudesta.
- b) Suunnitella kuinka opettaa aineisto oman ryhmän jäsenille.

3.

Määrää oppilaat vaihtamaan paria (saman aihealueen sisällä) vaihtaakseen ideoita siitä, kuinka asia tulisi parhaiten opetetuksi. Parhaimmat ideat jokaiselta parilta tulee liitetään jokaisen jäsenen esitykseen.

4.

Määrää oppilaat yhteistoiminnalliseen tehtävään:

- a) Opettamaan asiansa muille ryhmänsä jäsenille.
- b) Oppimaan muiden jäsenten opetteleman ja opettaman asian.

5.

Arvioi oppilaiden oppimisen astetta liittyen kokonaismateriaaliin. Palkitse ryhmät joiden kaikki jäsenet ovat saavuttaneet asetettamasi tavoitteet ja / tai erinomaisuuden tunnusmerkit.

Palapelimenetelmän sovelluksen musiikin aikakausista löydät oppaan loppupuolelta.

Yhteistoiminnallisuuden edut

Yhteistoiminnallisen oppimisen pioneerit Johnson, Johnson ja Holubec (1994, 11 - 12) ovat perustelleet yhteistoiminnallisuuden hyötyjä monipuolisesti. Oppilaat ponnistelevat enemmän tavoitteiden saavuttamiseksi, aktiivinen aika maksimoituu ja perustelemisen sekä kriittisen ajattelun taidot kehittyvät joukon sisäisen älykkyyden kasvun myötä. Yhteistoiminnallisuuden myötä syntyy oppilaiden välille myös positiivisia, huolehtivia ja tukevia suhteita. Niiden myötä myös erilaisuuden kunnioittaminen ja yhteenkuuluvuuden tunne kasvaa. Yksilö saa yhteistoiminnallisuudesta myös itsekunnioituksen vahvistumisen, sosiaalisen kehittymisen, itsetunnon ja itseluottamuksen sekä identiteetin kehittymisen myötä hyötyä myös yksilölliseen kehitykseensä.

Musiikin opetuksen ja -oppimisen ollessa toiminnallista on tärkeä muistaa, että *toiminnallisuus* on lapsessa luonnostaan olevaa, kehityksen myötä kypsyvää kykyä toimia. (Jordan-Kilkki 1994, 87.) Monipuolisen toiminnallisuuden kautta (kuten leikki, työ, keskustelu) opitaan tuntemaan omaa itseä, koetaan itseä eheänä kokonaisuutena ja kehitytään ihmisenä (Kaipio & Murto 1988, 21).

On olemassa tutkimustuloksia, joiden mukaan yhteistoiminnallisella oppimisella on saavutettu parempia oppimistuloksia muihin opetusmenetelmiin kuten kilpailukeskeiseen oppimistapaan tai yksilölliseen oppimiseen verrattuna. Pienryhmätyöskentelyn on todettu olevan yleensä oppimisen kannalta tehokkaampaa kuin koko luokan opetus. (Slavin 1995, Johnson & Johnson 2000, Lou ym. 1996 Saloviidan 2006, 135 - 139 mukaan.) Ryhmätyöskentelyn turvin on myös helppo tukea sellaisia lapsia, joilla on oppimisvaikeuksia (Saloviita 2006, 171)

Myös Kavilo (2010, 42 - 43) on omassa työssään innostavaa kasvatusta kokeillessaan huomannut oppilaidensa oppimistulosten ja työilmapiirin paranevan. Oppilaat ovat saaneet enemmän tilaa ja vaikutusvaltaa suhteessa omaan oppimiseensa ja luokkayhteisöön. On myös havaittu, että oppilaille on tärkeää tietää, ettei heidän roolinsa koulussa ole vain passiivinen vastaanottaja, vaan heillä on myös mahdollisuus vaikuttaa omaan oppimiseensa sekä oppimisympäristöönsä.

Hyöty luokan yhteisöllisyydelle

Ryhmätyöskentelyn hyötyihin lukeutuu luokan yhteisöllisyyden kehittyminen. Tämän ansiosta oppilaat alkavat nähdä toisensa yhteistyökumppaneina, eivätkä kilpailijoina, jolloin luokan ilmapiiri paranee. (Saloviita 2006, 171.) Yhteistoiminnallisen oppimisen työtavan erityisesti mainittava piirre on kyseisen työmuodon luoma myönteinen yhteenkuuluvuuden henki oppilaiden keskuudessa. Hyvä yhteishenki tekee opiskelun entistä hauskemmasi kehittämällä samalla oppilaiden sosiaalisia taitoja.

Harper, Maheady ja Mallette 1994 Saloviidan (2008, 141) mukaan ovat todenneet yhteistoiminnallisuuden vähäisenkin soveltamisen osoittautuneen hyväksi keinoksi edistää erilaisten oppilaiden hyväksymistä ja lasten välisten ystävyyssuhteiden kehitystä. Yhteistoiminnallinen malli tarjoaakin suoraan oppimisympäristön, jossa oppilailla on mahdollisuus työskennellä ystävällisessä yhteistoiminnassa toisiaan tukien ja kokea olevansa muiden hyväksymiä.

Yhteistoiminnallinen oppiminen auttaa luomaan esteetöntä ja osallistavaa koulua, jossa monenlaisten oppilaiden on mahdollista työskennellä yhdessä. (Saloviita 2006, 10 - 11.) Yhteistoiminnallista oppimista kannattaa hyödyntää myös keinona lisätä ryhmän turvallisuutta. Kopakkalan (2005, 38) mukaan turvallisuus kasvaa eri ihmisten välillä lisääntyvien kahdenkeskisten vuorovaikutustapahtumien myötä. (Turvallisuudesta lisää kappaleissa "ryhmän kehitysmalli" ja "ryhmän turvallisuuden portaat".)

Inklusiivinen koulu ja laki

Osallistavuus on nostettu tärkeäksi toimintaa ohjaavaksi periaatteeksi myös 1.1.2011 voimaan tulleessa peruskoululain uudistuksessa. Nykyinen perusopetuslaki puhuu yhä enemmän erityistä tukea tarvitsevien oikeuksien puolesta ja edellyttää koulujen käytänteiden muuttamista inklusiivisemmaksi. Inklusion tavoitteena on tarjota samat edut ja positiiviset kokemukset kaikille lapsille. Inklusiolla pyritään saavuttamaan koulussa opittavien tiedollisten taitojen lisäksi myös sosiaalisia taitoja. (Mäkinen & Vuohiniemi 2001, 12 - 13.)

Vuoden 2011 alussa voimaan astunut lakimuutos edellyttää kouluilta pedagogisten menetelmien ja oppimisympäristöjen monipuolista ja joustavaa käyttämistä (OPM 2009, 16). Inklusio vaatii koko koulumaailman perusteellista muutosta. Muutosta tarvitaan opetussuunnitelmissa, pedagogiikassa, henkilökunnan toiminnassa sekä opettajien koulutuksessa. (Sapon-Shevin 1995, Mäkisen & Vuohiniemen 2001, 13 mukaan).

Yhteistoiminnallisuuden vaikutus oppilaiden kehitykseen

Tämän oppaan kohdistuessa seitsemänsien luokkien musiikin opetukseen on olennaista huomioida, että erilaisten siirtymien ja nivelvaiheiden, kuten ala-asteelta yläasteelle siirtymisen, on havaittu vaikuttavan nuoren minäkäsitykseen. Minäkäsitys vaikuttaa merkittävästi siihen, millaisia toiminta-malleja nuoret käyttävät haastavissa ja vaikeissa tilanteissa. (Nurmi 2006, 143.)

Myönteinen minäkäsitys ja hyvä itsetunto ovat Murrin (1989, 9) mukaan aktiivisuuden, yhteistyökyvyn sekä vastuuntunnon perustana. Hyvä itsetunto (Keltikangas-Järvinen 1994, 18 - 23) ja sosiaaliset taidot (Kauppila 2006, 127 - 128) kulkevat käsi kädessä, sillä molempiin määritelmiin lukeutuu ominaisuuksia kuten kyky arvostaa toista ihmistä ja antaa tälle positiivista palautetta sekä kyky sietää pettymyksiä.

Ikätovereiden merkitys on suuri jo lapsuudessa, mutta merkitys korostuu nuoruuden aikana (Nurmi 2006, 130). Nuoren onkin ajateltu muodostavan kuvaa itsestään omasta toiminnastaan saatavan palautteen pohjalta, mutta myös tietyn aseman edustajana. Nuoruusiän psykologiassa itseä koskevan minäkäsityksen muodostamista kutsutaan identiteetin muodostamiseksi. (Nurmi 2006, 132). Identiteetti rakentuu, siis paitsi vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin, myös suhteessa niihin yhteisöihin joihin yksilö kuuluu tai joissa hän toimii. (Hämäläinen 2001, 67 - 70.)

Yhteistoiminnallisuuden myötä oppilaille tarjoutuu tilaisuus oppia ymmärtämään ja kunnioittamaan toisia oppilaita kehittäen samalla vuorovaikutukseen perustuvia taitoja (Saloviita 2008, 140). Hyviin *vuorovaikutustaitoihin* lukeutuu Kauppilan (2005, 72) mukaan hyväksyminen, rehellisyys, tunneyhteys, havaitseminen, kiinnostus, aktiivisuus, ymmärtäminen, avoimuus ja luottamus. Kuuntelemisen ja kuulemisen lisäksi tulee osata myös kertoa omista ajatuksista, tunteista ja toiminnan tavoitteista ymmärrettävästi sekä pystyä vastaanottamaan toisen lähettämiä viestejä omista mielipiteistä riipumatta (Kiesiläinen 2004, 41 - 43).

Ikosen ja Mäkirannan (2002, 176) mukaan oppilaiden tulevan elämän laatu ja itsenäisyys riippuu sosiaalisista taidoista tai niiden puutteesta. Kiesiläinen (2004, 35) on myös todennut että vuorovaikutuksen seurauksena voi olla niin oman kuin toisenkin elämänlaadun paraneminen. Johtopäätöksenä tähän voidaan todeta, että mitä positiivisemmassa ympäristössä nuori saa kasvaa kehittäen identiteettiään ja sosiaalisia taitojaan, sitä paremmalta hänen tulevaisuutensakin näyttää.

Opettajalle koituva hyöty

Opettajan näkökulmasta yhteistoiminnallisuus tarkoittaa moni-ilmeistä ja monipuolista roolia luokan ohjaajana (Johnson ym. 1994). Opettajalla on mahdollisuus muuntautua tietojen ensisijaisesta esittelijästä voimavara-henkilöksi, oppilaiden oppimisprosessien edistäjäksi sekä vuorovaikutuk-sen ylläpitäjäksi (Shachar & Sharan 2002, 335).

Yhteistoiminnallisuuden myötä opettaja saa opetukseen käytettävän ajan tehon maksimoitua niin oppilaiden aktiivisuuden, kuin oppimissisältöjenkin suhteen. Työmuoto mahdollistaa opettajalle tarkkailijan roolin ja havain-noinnin myötä opettajan on mahdollista nähdä, missä asioissa kukin oppilas on hyvä. Havaintojen ansiosta opettaja voi hyödyntää oppilaan pätevyyskäsiä apuna luokkatilanteissa (Saloviita 2008, 132.)

Yhteistoiminnallisuus on yksi vaihtoehto menetelmäksi niin perusopetus-lain kuin Hollolan yläasteen ohjaussuunnitelman (2010) sisältämien opet-tajan velvoitteiden täyttämiseksi. Yhteistoiminnallisuus mahdollistaa aineen opetuksen ohella oppilaan opiskelun, persoonallisen kasvun ja kehityksen sekä osallisuuden tukemisen. Yhteistoiminnallisuus toimii inkluusion periaatteella sosiaalisen hyvinvoinnin edistäjänäkin. Yhdessäolon ja vuorovaikutuksen mahdollisuuksia järjestämällä opettaja voi tukea myös ystävyys-suhteiden kehittymistä (Saloviita 2008, 197). Aineenopettajan tehtävänä on Hollolan yläasteen ohjaussuunnitel-man (2010) mukaan myös ryhmän vuorovaikutuksen ohjaaminen, joka mahdollistuu sekin yhteistoiminnallisen oppimisen työmuotoa hyödyn-nettäessä.

Ikonen ja Mäkiranta (2002, 176) suosittelevat yhteistoiminnallisuutta erilaisten oppimistyylien ja käyttäytymisongelmien kohtaamiseen. Samoilla linjoilla ovat myös Kagan ja Kagan (2002, 46), joiden mukaan lukuisat opettajat ovat kertoneet järjestyksenpito-ongelmien vähentyneen ratkai-sevasti yhteistoiminnalliseen oppimiseen siirryttyä. Syynä tähän voidaan pitää juuri sitä, että oppilaan luonne on aktiivinen ja vuorovaikutukseen pyrkivä, eikä perinteinen luennointimallin opetus mahdollista heille tarvitsemaansa toiminnallisuutta. Saloviitakin on huomionnut, että perinteiseen opetusmalliin (lasten tarpeet ja luokkahuoneen järjestys ovat keskenään ristiriidassa) verrattaessa yhteistoiminnallinen oppiminen tukee myös oppilaiden luonnollisia tarpeita. (Saloviita 2006, 53 - 54.)

Yhteistoiminnallisuuden myötä on mahdollista parantaa myös luokan työrauhaa, sillä opettajakeskeisen opetuksen suurimmat työrauhaongelmat, kuten keskustelu ja liikkuminen, ovat sallittuja yhteistoiminnallisissa työmuodoissa. Yhteistyöskentelyn avulla oppilaat motivoituvatkin paremmin työskentelyyn oppimistavoitteiden parissa. (Saloviita 2008, 178.)

KÄYTÄNNÖN OHJEITA YHTEISTOIMINNALLISEN OPPITUNNIN OHJAAMISEEN

Yhteistoiminnallisuudessa huomioitavia seikkoja

Yhteistoiminnallisten oppituntien suunnittelussa ja ohjaamisessa on hyvä huomioida tiettyjä asioita. Ensisijainen vaatimus liittyy tuntien suunnitteluun. Ikosta ja Mäkirantaa (2002, 176) myötäillen opetustilanteiden suunnittelu oppilaiden edellytysten sekä ikäkauden mukaiseksi vaatii aluksi paljon työtä ja vaivaa, mutta kannattaa pitemmällä tähtäimellä. Atjonen ja Uusikylä (2002, 56) tähdentävät suunnittelun tärkeyden riippuvan opettajan kokemuksesta: mitä kokemattomampi opettaja tai monimutkaisempi opetusjärjestely on kyseessä, sitä suurempi tarve on laatia tuntisuunnitelmia.

Yhteistoiminnallisen oppitunnin suunnittelun lisäksi on hyvä huomioida opettajan, hallinnon ja oppilaiden käyttäytymisen lisäksi tuntitehtävät sekä tila ja ajankäyttö. Opettajien yhteistoiminnallisuudessa kokemat ongelmat johtuvat usein siitä, että yksi tai useampi edellä mainituista piirteistä on jätetty huomiotta. Oppimisen tulee tapahtua opetussuunnitelman tahdissa sekä kasvatustavoitteita koskevien väljien ohjeiden puitteissa. Niissä ei kuitenkaan määritellä opetuksen sisältöä tai läpikäytävän aineiston määrää, joten opettajalla on mahdollisuus hyödyntää yhteistoiminnallista oppimista tuntisisällöissä. (Shachar & Sharan, 2002,333-335.)

Vuorovaikutusta työssään käyttävän ammattilaisen, kuten erityisesti opettajan, on erityisen tärkeää arvioida toimintaansa yksilön sekä yhteisön tavoitteiden suunnassa. (Kiesiläinen 2004, 41). Kehityksellisen otteen säilyttämiseksi opettajan tulisi arvioida myös omaa työskentelyään, ei vain oppilaita. Pohtimalla työskentelyään opettaja voi löytää ideoita tulevien oppituntien sisältöihin. (Atjonen & Uusikylä 2002, 191.)

Tämä opas sisältää harjoitteita sekä tuntisuunnitelmia, jotka soveltuvat monenlaisille ryhmille. Mukana on myös luovuutta ja heittäytymistä vaativia harjoitteita, jotka vaativat turvallista ryhmää toteutuakseen tarkoituksenmukaisesti. Seuraavissa kappaleissa käsitellään aiheita, jotka edistävät yhteistoiminnallisten tuntien toteutumista ja oppilaiden osallisuutta.

Ohjaustapa

Yhteistoiminnallisen oppimisen mallia käytettäessä opettaja muuntautuu tietojen ensisijaisesta esittelijästä voimavaraehenkilöksi, oppilaiden oppimisprosessien edistäjäksi sekä vuorovaikutuksen ylläpitäjäksi luokan ryhmien sisällä ja välillä (Shachar & Sharan 2002, 335). Opettajan tehtävänä on opastaa oppilaita, rohkaista ja kannustaa heitä esittämään kysymyksiä heitä kiinnostavista asioista. Opettajan tehtävänä on myös edistää oppimista auttamalla oppilaita järjestäytymään pieniin ryhmiin ja auttamalla tehtäväjakojen kanssa. (Shachar & Sharan 2002, 333.)

Opettajan tärkeimpiin tehtäviin kuuluu myös oppilaiden rohkaiseminen ja innostaminen vuorovaikutukseen tehtävien ratkomiseksi. Yhtä tärkeää on se, ettei opettaja viivy ryhmien luona tuputtaen yksityiskohtaisia ohjeita. Opettajan antamat suulliset ohjeet vähentävät oppilaiden välisen keskustelun ja työskentelyn määrää sekä myös myönteisten oppimistulosten määrää. (Balderrama, Cohen, Cossey, Lotan, Swanson & Whitcomb, 2002, 147.) Opettajan tai koulunkäyntiavustajan antaessa liian paljon ohjausta oppilas voi myös oppia riippuvaiseksi ohjaajiensa toimintavihjeistä. Kuitenkin toimintavihjeitä tulee antaa riittävästi jotta oppilas joutuu itse ponnistelemaan opitun muistamiseksi. Liian vähäiset vihjeet eivät mahdollista opitun asian mieleen palauttamista. (Saloviita 2008, 167.)

Kopakkalan (2005, 181) mukaan toiminnan ohjaajan tulee löytää oma persoonallinen ohjaustyylinsä, jonka "tulee olla kuitenkin lämmin, avoin, luottavainen ja hetkittäin humoristinen". Se mitä ohjaaja oikeasti ajattelee toimintaan osallistujista, vaikuttaa kaikkein eniten ryhmän toimintaan.

Ryhmän ohjaajan tehtävät

Ohjaajan tulee olla selvä johtaja (Kopakkala 2005, 89). Ohjaajan tulee tukea ja ohjata ryhmää kokonaisuutena sekä tukea ryhmän jäsenten keskinäistä yhteistoimintaa ja oppimista. Turvallisen ja luovan ryhmän vetäminen edellyttää ohjaajalta "ryhmän kokonaisuuden ymmärtämistä ja taitoa mahdollistaa hyvän ryhmäkulttuurin syntyminen." (Kopakkala 2005, 92.) Yleisesti hyväksi havaittu kasvatuserä on Saloviidan (2008, 202 - 205) mukaan sellainen, jossa opettaja ja kasvattaja kasvattaa riittävän systemaattisesti ja kasvatusilmapiiriltään lämminhenkisesti kuitenkin yhdistäen kokonaisuuteen aikuisen ohjaavan auktoriteetin. Kopakkalan (2005, 95) mukaan ohjaajan tehtävänä on myös välittää oma innostuksensa ohjattaviin, joten ohjaajan sisäinen palo toimii ryhmän parhaana motivoijana. Hyvän ryhmäohjaajan tulee myös sekä ymmärtää roolinsa ja viihtyä siinä.

Saloviita (2008,208) on esitellyt kahdeksan toimivaa keinoa, joilla haastaviakin opetusryhmiä voidaan ohjata hyvin tuloksin. Seuraavissa kappaleissa esitellään näistä kaksi helpoiten toteutettavaa keinoa.

Itsehillinnän tunteen lisääminen

Itsehillinnän tunteen lisäämiseksi Saloviita (2008, 208) esittää keinon tarjota oppilaille tilaisuuksia vaikuttamiseen omien valintojen avulla. Aina kun vain mahdollista, opettajan tulee esittää oppilaille vaihtoehtoja, joiden väliltä valita. Oppilaille tulee myös mahdollistaa vuorovaikutustilanteesta vetäytyminen tilanteen tuntuessa liian kuormittavalta (Saloviita 2008,209).

Oppilaiden omien valintojen mahdollistaminen voi musiikkiluokkatilanteessa tarkoittaa esimerkiksi ryhmän jakoa kahteen: toiset voivat opiskella audiovisuaalisesti, toiset voivat kuunnella musiikkia tai esimerkiksi piirtää sillä aikaa kun toiset soittavat. Nämä tilanteet tietenkään edellyttävät kahden luokkatilan käyttömahdollisuutta. Ryhmälle voi myös antaa vaihtoehtoja oppitunnin asiassisällön läpikäymisen tavoista: Haluavatko kuunnella luennon, oppia ryhmätyönä vai parityönä. Haluavatko laulaa karaokea vai soittaa kitaralla... Lukuisia vaihtoehtoja löytyy!

Toivotun käyttäytymisen vahvistaminen

On tavallista, että opettajat pyrkivät kielloin ja rangaistuksin ehkäisemään käyttäytymisongelmia. Näiden keinojen vaihtoehtona on ajattelutapa, joka näkee käyttäytymishaasteet positiivisen oppimisen lähtökohdista. Tämä tarkoittaa uusien taitojen oppimisen, myönteisen ilmapiirin rakentamisen sekä oppilaan käyttäytymishaasteiden kuuntelemista ja ammatillisen yhteistyön korostamista. Yksi keino käytöshäiriöiden kanssa selviämiseen on myönteisen käytöksen vahvistaminen, jolloin opettaja kiinnittää huomiota oppilaan hyvään käytökseen ja vahvistaa sitä. Välittömästi oikean suorituksen jälkeen annettu palaute on tehokkainta. (Saloviita 2008, 173, 203, 210.)

Ylivielkkaiden lasten perheille suunnatussa "Perhekoulun käsikirjassa" mainitaan lapsen todennäköisesti toistavan käytöstä josta hän saa palautetta. Hyväksyttävää käytöstä tunnustaessa ja kannustaessa tullaan vahvistaneeksi positiivisen käyttäytymisen mallia. (Jansson, Lauhaluoma, Sandberg, Santanen & Rinne ym. 2008, 24, 51, 102, 110.) Myönteinen palaute vaikuttaa myös yksilön hyvään oloon, vahvistaa itsetuntoa, parantaa itsetuntemusta, parantaa motivoitumista ryhmässä olemiseen, voi parantaa omaa kykyä antaa myönteistä palautetta sekä lisää uskoa itsessä oleviin uusiin mahdollisuuksiin (Aalto 2000, 65).

Ryhmän vuorovaikutustaitojen aste

Opettajana tunnet opetusryhmäsi parhaiten; tiedät millaiset vuorovaikutustaidot oppilaillasi on ja millaiseen yhteistyöskentelyyn oppilaasi kykenevät. Tehtäviin on tärkeää sisällyttää riittävästi niin tiedollisia kuin vuorovaikutukseenkin liittyviä haasteita, muttei kuitenkaan liikaa, jotta jokainen ryhmässä pystyy osallistumaan työskentelyyn. Yhteistyöskentelyn ohella oppilaita voi pyytää tukemaan erityisesti sellaisia oppilaita jotka ovat jääneet luokassa toiminnasta tai muista oppilaista eristyksiin (Saloviita 2008, 196).

Koska yhteistyötaidot eivät ilmesty itsestään, niitä tulee opettaa jotta yhteistoiminnallista oppimista voisi tapahtua. Ohjaajan tuleekin päättää miten ja mitä tärkeitä vuorovaikutus- ja pienryhmätyöskentelytaitoja haluaa opettaa. Taitojen opettaminen on tärkeää, sillä lukuisat vuorovaikutus- sekä pienryhmätyötaidot vaikuttavat yhteistoiminnalliseen ponnisteluun. Sovittaakseen toimintatapansa yhtenäisiksi ja työskennelläkseen tavoitteiden saavuttamiseksi oppilaiden tulee:

- Tutustua ja luottaa toisiinsa.
- Kommunikoida tarkasti ja yksiselitteisesti.
- Hyväksyä ja tukea toisiaan.
- Selvittää erimielisyyksiä rakentavasti. (Johnson ym. 1994, 57-58.)

Opettaja voi suunnitella oppimisen niin, että oppilaat opiskelevat sosiaalisia taitoja tehtävien tekemisen ohella. Aineen opetuksen ohella välitavoitteita voivat olla esimerkiksi seuraavat:

- Kuunteleminen
- Toistensa asemaan asettuminen
- Ryhmän prosessin ohjaus
- Erialaisten ryhmän jäsenten ymmärtäminen

Näin oppilaat hankkivat taitoja ryhmätyöskentelyssä sen sijaan, että vain kuulisivat puhuttavan niistä. (Kagan & Kagan 2002, 47.)

Mikäli ryhmäsi tarvitsee harjaantumista kuuntelutaidossa, on hyvä järjestää heille opetusta kuuntelupainotteisten harjoitteiden myötä. Musiikin kuuntelun jälkeen työskentely voi jatkua vuorovaikutteisesti pienryhmissä tai pareittain, jolloin on tarkoitus puhua ja kuunnella vuorottain ja varmistaa, että jokainen tulee kuulluksi ja saa sanoa asiansa. Täten tullaan painotetuksi yhtäläisen osallistumisen periaatetta (Kagan & Kagan 2002, 41) ja tuodaan suullisesti annettujen ohjeiden myötä tiedoksi myös tunnin työskentelyä ohjaavia periaatteita.

Erilaisia vuorovaikutustaitoja voi opettaa eri tavoin. Esimerkiksi toisen mielipiteen kunnioittamista voi harjoitella siten, että annetaan keskusteluaihe, josta voi olla hyvinkin eri mieltä. Oppilaille on tärkeä painottaa ettei mielipide tee kenestäkään parempaa tai huonompaa. Tehtävän periaatteena on kertoa oma mielipiteensä perustelujen kera. Näin oppilaat harjaantuvat myös perustelemisen tärkeässä taidossa.

Musiikkikasvatuksen käsitetään olevan vuorovaikutusta, jossa kasvattaja ja kasvatettava ovat läsnä ja toimivat omalla tavallaan (Tervo 1993, 17). Kiesiläinen (1998, 20) kirjoittaa vuorovaikutusvastuun olevan ammattilaisella, sillä vuorovaikutus on hänen työnsä. Murrone (1989, 13) mielestä opettajan on tärkeää osata vaikuttaa oppilaiden keskinäiseen vuorovaikutukseen ja sitä ohjaavaan normistoon. Yhdeksi opettajan tärkeimmäksi tehtäväksi onkin määritelty oppilaiden rohkaiseminen ja innostaminen tehtävään liittyvään vuorovaikutukseen (Balderrama ym.2002, 147). Kopakkalan(2005,93) mukaan parhaan mahdollisen ryhmäkulttuurin luomisessa ohjaajan tehtävänä on jakaa arvostusta ryhmäläisille sekä auttaa ryhmän jäseniä arvostamaan toinen toisiaan. Tärkeässä osassa onkin auttaa ryhmien keskinäisten erimielisyyksien ratkomista rakentavasti ja aktiivisesti.

Ryhmän kehitysmalli

Kiesiläisen (2004, 28) mukaan kasvatusyhteisöissä työskentelevän tulee tuntee ihminen yksilönä kehitysvaiheineen, mutta myös ryhmien toiminta sekä niiden lainalaisuuksia. Lapset kasvavat ja kehittyvät yhteisöissä ja siksi vain yksilön huomioiminen ei riitä. Lapsen on osattava toimia myös ryhmän jäsenenä. Painotetaan ettei yksilöllisyyttä saa katsoa kasvatuksessa yhteisöllisyyden vastakohtaksi, vaan molemmat ovat yhtä tärkeitä.

Lapsi kasvaa yhteisön kulttuurissa, johon sisältyy yhteisön idea, yhdessä tunnustetut arvot ja niiden pohjalta yhdessä suunniteltu toiminta sekä toiminnan arviointi. Oleellisinta yksilön kehityksen ja kasvun kannalta kulttuurissa on vuorovaikutuksesta muodostuva ilmapiiri. Kasvatuskulttuurin kehittämiseksi ohjaajan on hallittava paitsi tieto ihmisestä yleensä myös ryhmän kehittymisen prosesseista ja kriisien ratkaisemisesta (Kiesiläinen 2004, 114). Ryhmän johtajan, eli opettajan, on tärkeää tuntee kehitysvaiheet osatakseen tukea ryhmän positiivista kehittymistä. (Kiesiläinen, 2004, 131.) Tuckman (1965) on kehittänyt ryhmän vaiheittaisen kehitysmallin, jota tässä tarkastellaan Kopakkalan (2005, 58-85) näkökulmasta.

Alkavassa ryhmässä tarkastellaan niin ohjaajaa kuin ryhmän jäseniä. Ryhmän jäsenten tärkeänä tehtävänä on päästä sisälle ryhmään ja tulla hyväksytyksi sen jäsenenä. Ryhmän jäsenille on tärkeää, että joku tietää mitä tapahtuu. Ohjaaja koetaan pätevänä, jopa samaistumismallina. Mitä paremmin ohjaaja koetaan, sitä turvallisempi olo ryhmän jäsenillä on. Ohjaajan tehtävänä on alkuvaiheessa selkiyttää ryhmän perustehtävää, tavoitetta ja tulevaisuutta. Ohjaaja luo esimerkillään käyttäytymisnormeja, jotka säätelevät ryhmän toimintakulttuuria.

Rakentuvan ryhmän vaiheessa turvallisuus kasvaa vuorovaikutuksen ja tutustumisen myötä. Toiminta alkaa siirtyä ohjaajakeskeisistä suhteista muiden jäsenten väliseksi liittymistunteiksi. Alkuvaiheessa tunne yhteenkuuluvuudesta rakentuu ja syvenee nopeasti. Ryhmälle muodostuu omat tavat, normit ja kulttuuri. Ohjaajan aktiivinen ote on tarpeen sillä hänen mallinsa vaikuttaa joka tapauksessa ryhmään. Ryhmän sisälle muotoutuu pienryhmiä, kuppikuntia, joiden jäsenet on tärkeä saattaa aktiiviseen yhteistyöhön muiden pienryhmien jäsenten kesken. Keskinäinen tutuus ja luottamus läpäisevät pienryhmien väliset rajat ja koko ryhmän sisäinen turvallisuuden tunne lisääntyy.

Tiiviistä ryhmästä on kyse silloin, kun ohjaaja on saattanut eri alaryhmien jäsenet turvallisesti aktiiviseen yhteistyöhön keskenään. Tutustumisen avulla toisten työn arvostaminen on parantunut ja turvallisuus lisääntynyt. Tässä vaiheessa luovuus ja tehokkuus eivät ole parhaimmillaan, koska ryhmän jäsenet eivät tuo erilaisuuttaan tai erityisosaamistaan esiin ryhmässä, vaan ryhmän yhtenäisyyden säilyttäminen koetaan tärkeimmäksi. Ryhmän ohjaajan tehtävä on tässä vaiheessa tuoda sinnikkäästi esiin hedelmällisiä keskinäisiä eroja tiedoissa ja taidoissa. Pienryhmät tulee myös saada aktiiviseen yhteistyöhön toistensa kanssa.

Luovan ryhmän vaiheessa ryhmän turvallisuuden lisääntyessä on jäsenillä mahdollisuus ilmaista erimielisyyksiään ilman kohtuuttoman ahdistuksen pelkoa. Mielenpitojen, näkemuserojen ja mahdollisten erillisyyksien julkittomien myötä ryhmän ilmapiiri käy itsekkäisemmäksi sekä avoimemmaksi. Ryhmän turvallisuuden taso mahdollistaa yksilöiden keskinäisen erilaisuuden ja erimielisyyden hyväksymisen osaksi ryhmän elämää. Ryhmä tietää, että eri näkemysten kokeilu ja yhteenotot tuottavat uusia oivalluksia, jotka olisivat yksintyöskentelyssä jääneet toteutumatta. Tällainen ryhmä on tuottelias ja luova: yksilöt kokevat omakohtaista vastuuta työstään vaikka ovat sitoutuneet ryhmäänsä.

Luovan ryhmän sisälle saattaa kehittyä myös yleinen **sisä- ja ulkopiiri-**ilmio. Sisäpiirissä ovat ohjaajan näkemyksen mukaan pätevimmat, tarmokkaimmat ja kyvykkäimmät henkilöt, joita ohjaaja ohjaa enemmän. Sisä- ja ulkopiiriläisten välinen vuorovaikutus vähenee. Tällaisessa tilanteessa ohjaajan tulee antaa aikaa, arvostusta ja huomiota nimenomaan ulkopiiriläisille ja auttaa ryhmää tasapainoiseen keskinäiseen vuorovaikutukseen. (Kopakkala 2005, 58-85.)

Ryhmän turvallisuuden portaat

Luovuus merkitsee kykyä saada aikaan jotain uutta.
Luovuus voi ilmetä esimerkiksi taiteellisena lahjakkuutena,
sosiaalisina taitoina tai uutta luovana ajatteluna.
Arkielämässä luovuus näkyy esimerkiksi kokeiluna,
tutkimuksena ja mielikuvituksena.
Luodessaan ihminen on spontaani ja leikkimielinen.
Luovuudella on oma osuutensa mielen tasapainon ylläpitämisessä
ja se auttaa ihmistä selviytymään vaikeissakin elämäntilanteissa.
(Keränen, Nissinen, Saarnio & Salminen 2001, 105.)

Musiikki on toiminnallinen taideaine jossa tarvitaan luovuutta. Turvallinen ryhmä mahdollistaa luovuuden ilmaisemisen. (Aalto 2000, 18.) Tämän vuoksi on hyvä kiinnittää huomiota myös ryhmän turvallisuuden asteeseen. Turvallisuus syntyy Aallon (2000, 16) mukaan luottamuksesta, avoimuudesta, hyväksynnästä, tuen antamisesta ja ryhmään sitoutumisesta.

Kopakkalan ryhmän kehitysmallissa (edellinen luku) turvallisuuden kasvaminen kuljetti ryhmää kehityksessä eteenpäin. Aalto (2002, 22 - 23) on jäsentänyt ryhmän turvallisuuden asteet kahdeksaksi portaaksi. Aallon mallissa viimeiset ryhmät lukeutuvat ominaisuuksiltaan terapiaryhmiksi, joten seuraavaksi käsitellään vain kouluopetuksessa mahdolliset tasot.

Pelkäävä ryhmä

Ryhmän jäsenet pelkäävät toisiaan, sen johtajaa tai jotakuta ryhmän dominoivaa persoonaa. Ihmiset eivät uskalla olla omana itsenään ja peittelevät minuutensa osa-alueita etteivät joutuisi naurunalaisiksi. Pelko saa ihmiset tekemään asioita, joita eivät ryhmän ulkopuolella tekisi, ja luovuus on tyrehtytetty. Keskustelu tapahtuu asiatasolla ja ryhmällä saattaa olla käytössään vahingoittavia ilmaisutapoja.

Turvaton ryhmä

Ryhmässä vallitsee epävarmuus siitä, kuinka muut suhtautuvat rehellisiin itseilmaisuihin. Jos joku rohkaistuu ilmaisemaan itseään ja jää ilman myönteistä vastakaikua, hän tulee vastaisuudessa varoneeksi itseilmaisuaan. Mielenpitojen tai tunteiden ilmaisuyrityksiä saattaa esiintyä, mutta tässä tasossa ryhmään saattaa sisältyä vielä pelon tunteita.

Tuntematon perusturvallinen ryhmä

Ryhmässä ei varsinaisesti pelätä toisia eikä olla järin epävarmojakaan. Ryhmän jäsenet eivät kuitenkaan tunne toisiaan kovin hyvin, joten itseilmaisukin on varovaisen tunnustelevaa. Itseään ilmaistessaan ryhmä ei kuitenkaan koe asemaansa kovinkaan uhatuksi. Asiatasoiseen keskusteluun liitetään varovaisesti mielenpitojen, arvojen ja tunteiden ilmaisua.

Tuttu, turvallinen ryhmä

Ryhmän keskinäinen tuntemus on kohtalaista. Mielenpitojen ja tunteiden ilmaisu on luottavaista, vaikka turvallisuuden tunne ei vielä tässä vaiheessa välttämättä perustukaan syvälliseen tuntemiseen tai luottamukseen. Turvallisuus on saatettu tavoittaa esimerkiksi yhteistoimintaharjoitusten myötä.

Avoin ryhmä

Ryhmässä hyväksytään toisten mielenpiteet ja tunteet vähättelemättä niitä. Ihmiset ilmaisevat mielenpiteitään, tunteitaan ja jopa arvojaan. Toiminnallisten harjoitusten kohdalla tämä merkitsee sitä, että harjoitusten purkutilanteet ovat auttaneet jäseniä kohti lisääntyvää avoimuutta.

Heikkoutta hyväksyvä ryhmä

Jäsenillä on lupa ilmaista pelkoa, epäonnistumista, turvattomuutta ja muita niin sanottuja heikkouden tunteita. On myös sallittua ilmaista tarpeita ja ryhmän jäsenet uskaltavat nauraa turvallisesti itselleen sekä toisilleen.

Yhteistoiminnallisen ryhmän muodostaminen

Yhteistoiminnallisen oppimisen menetelmää käytettäessä tehokkaasti on muistettava, ettei mikä tahansa ryhmä ole yhteistoiminnallinen (Johnson ym. 1994, 7.) Yhteistoiminnallisuutta ei ole se, että ryhmän jäsenet tekevät ryhmäpöydässä istuen kukin omaa tehtäväänsä, vaan tekevät tehtävää vuorovaikutteisesti yhdessä (Shachar & Sharan 2002, 335).

Kiesiläisen (2004, 130) mukaan yhteisön kehittyminen edellyttää yhteisön jäsenten ymmärrystä omasta toiminnastaan. Mitä suurempi yhteisö, sitä useampaan pienryhmään sitä suositellaan jaettavaksi. Kaganin ja Kaganin (2002, 43-44) mukaan opettajan on tärkeää osata perustaa erityyppisiä yhteistoiminnallisia oppimisryhmiä. Näitä ovat muun muassa heterogeeniset ryhmät, satunnaiset ryhmät sekä kiinnostuksen mukaan kootut ryhmät. Seuraavissa kappaleissa käsitellään yhteistoiminnallisen ryhmän kokoon liittyviä asioita sekä esitellään erilaisia ryhmänmuodostustapoja.

Ryhmän koko

Ei ole olemassa oikean ryhmäkoon määritelmää, sillä se määrittyy ja riippuu täysin oppitunnin tavoitteista, oppilaiden iästä, ryhmätyökokemuksista, olemassa olevasta kurssimateriaalista, opetusvälineistä sekä tunnin aikarajoituksista. Kuitenkin ryhmien tulisi pääsääntöisesti olla kahdesta neljään hengen ryhmiä. Peruseriaate on "mitä pienempi, sitä parempi". (Johnson ym. 1994, 24.)

Kaganin ja Kaganin (2002, 43 - 45) mukaan ryhmän ihannekoko on neljän hengen ryhmä, mutta pääperiaate on parityöskentelyn mahdollistaminen. Pienryhmien jäsenyydestä huolimatta on tärkeää, että oppilaat näkevät itsensä lisäksi myös osana suurempaa ryhmää eli luokkaa. Oppilaiden sosiaalisia ja opillisia taitoja on hyvä haastaa kehittymään ryhmien kokoonpanoja muuttamalla esimerkiksi viiden tai kuuden viikon välein.

Hollolan yläasteen musiikkiluokkien tilojen puitteet mahdollistavat työskentelyn muun muassa kuuden hengen ryhmäpöydissä. Vaikka Kagan ja Kagan (2002, 45) ovat sitä mieltä, että neljän hengen ryhmiä suuremmat ryhmät eivät useinkaan johda riittävään osallistumiseen ja että niiden ohjaaminen on myös hankalampaa, voi kuuden hengen ryhmistä muodostaa tarpeen tullen esimerkiksi kolme paria. Tällöin myös yhteistoiminnallisuuden peruseriaate, eli aktiivisen osallistumisen mahdollistaminen, toteutuu.

Ryhmän kokoa päätettäessä tulee muistaa seuraavat asiat:

- Ryhmäkoon kasvaessa kasvaa myös asiantuntijuus, lahjakkuus, taitojen ja ajattelun prosessointi sekä mielipiteiden monipuolisuus. Jokaisen jäsenen vahvuudet huomioimalla on helppo menestyä.
- Mitä suurempi ryhmä, sitä taitavampia jäsenten tulee olla antaakseen ja taatakseen jokaiselle jäsenelle mahdollisuuden puhua, toimia yhdessä, tavoitella yhteisymmärrystä, perustellakseen ja tehdäkseen tarkennuksia annetun materiaalin oppimiseksi, pitääkseen kaikki jäsenet työssä kiinni sekä säilyttääkseen hyvät yhteistyösuhteet.
- Parityöskentelyssä oppilaiden tarvitsee selviytyä ainoastaan kahdesta vuorovaikutuksesta (ks. kuvio 1). Kolmen hengen ryhmässä on kuusi vuorovaikutuskanavaa, ja neljän hengen ryhmässä on 12 vuorovaikutuskanavaa joista tulee selviytyä. Vuorovaikutuskanavien lisääntyessä lisääntyvät myös pienryhmätaitojen vaatimukset. Oppilaita ei tule laittaa suuriin ryhmiin ennen kuin heidän ryhmätyötaitonsa ja kehitysasteensa sallivat suuressa ryhmässä ja sen vuorovaikutuksessa toimimisen. (Johnson ym.1994, 24 - 25)

Kuvio 1. Mahdollisen vuorovaikutusten määrä ryhmän koon mukaan (Saloviita 2008, 33.)

- Ryhmäkoon kasvaessa vähenee kahdenkeskinen vuorovaikutus ryhmän jäsenten välillä vähentäen ystävyysuhteiden tiedostamista. Tästä seuraa usein vähemmän yhtenäinen ryhmä ja matalampi yksilökohtainen vastuu ryhmäkohtaisesta onnistumisesta.
- Mitä lyhyempi aika on käytettävissä, sitä pienempi oppimisryhmän tulee olla. Jos käytettävissä on vain lyhyt oppitunti, parityöskentely on tehokkainta sillä se vie vähiten aikaa käynnistystä, toimii nopeammin ja takaa enemmän aktiivisen osallistumisen aikaa jokaiselle ryhmän jäsenelle.

- Mitä pienempi ryhmä, sitä vaikeampaa on olla vapaamatkustaja (Saloviita 2006, 35). Pienet ryhmät kasvattavat ponnistelujen ja saavutusten näkyvyyttä ja tekevät oppilaista vastuullisempia. Pieni ryhmä vahvistaa ja varmistaa kaikkien oppilaiden aktiivisen osallistumisen.
- Mitä pienempi ryhmä, sitä helpompi on huomata oppilaiden yhteistyöhön liittyviä ongelmia. Johtajuuskamppailut, selvittämättömät riidat ryhmän jäsenten välillä, valtaan ja kontrolliin liittyvät asiat sekä muut ongelmat ovat näkyviä ja helpommin korjattavia pienryhmissä. (Johnson ym. 1994, 25.)

Erilaisia ryhmiä

Ryhmiä voidaan muodostaa monella tavalla, esimerkiksi oppilaiden omavalintaan perustuen kiinnostuksen kohteiden mukaan. Omavalintaan sisältyy kuitenkin riski, että syntyy häviäjärhmiä heikompien tai ujompien oppilaiden kesken, jotka eivät ole onnistuneet solmimaan ystävyysuhteita muiden luokkalaisten kanssa. (Kagan & Kagan 2002, 44.) Vapaavalinnassa on myös se vaara, että tyttöjen ja poikien muodostaessa erillisiä ryhmiä he eivät opi työskentelemään yhdessä (Saloviita 2006, 36).

Ryhmiä heterogeenisuutta, eli sekakoosteisuutta on pidetty suorastaan yhteistoiminnallisen oppimisen määrittävänä tekijänä. Heterogeenisiä ryhmiä suositetaan yhteistoiminnallisessa oppimisessä erityisesti niiden sosiaalisten vaikutusten vuoksi, koska ne auttavat erityisesti heikompia oppilaita. Heterogeeniset ryhmät auttavat myös työrauhan ylläpidossa, sillä levottomat oppilaat erotetaan toisistaan ja jokaiseen ryhmään pyritään saamaan myös mahdollisimman tunnollinen oppilas. Ongelmaoppilaan viereen kannattaakin sijoittaa oppilas, joka voi olla tarpeen tullen avuksi. (Saloviita 2006, 36 - 37).

Heterogeenisten ryhmien käytössä on kuitenkin se riski. Mikäli niitä käytetään jatkuvasti, eivät hyvät oppilaat pääse vuorovaikutukseen toistensa kanssa. Tämä tarkoittaa sitä, että hyvät oppilaat jäävät ilman tärkeitä opillisia virikkeitä. Myöskään heikommat oppilaat eivät pääse täten koskaan samaan ryhmään, jolloin he menettävät tilaisuuden toimia johtajana. (Kagan & Kagan 2002, 44.) Silloin tällöin on siis syytä käyttää homogeenisiä ryhmiä, jotta myös hyvät oppilaat pääsisivät keskenään vuorovaikutukseen ja heikommille mahdollistetaan aktiivisemmän roolin harjoittelu (Saloviita 2006, 37).

Saloviidan (2006, 33) mukaan on suositeltavaa aloittaa aina helpoimmasta ryhmäkoosta eli kahden oppilaan ryhmästä. Parityöskentely soveltuu

erityisesti ryhmätyön perusasioiden harjoitteluun niiden oppilaiden kohdalla, joilla ei vielä ole taitoja tai kokemusta suurempaa ryhmää varten. Parityöskentelyssä myös vuorovaikutusten määrä on pienimmillään verrattuna suurempiin ryhmiin (kuvio 1 edellisessä kappaleessa).

Oppilaiden jakaminen ryhmiin

Oppilaita voi jakaa ryhmiin jaken luvuilla, kiinnostuksen kohteiden mukaan, oppilaiden omaan valintaan perustuen tai opettajan valitsemilla ryhmillä. Mikäli oppilaat ovat levottomia, heille kannattaa järjestää toiminnallinen tehtävä ennen varsinaista ryhmiin jakoa (ks. jonot). Seuraavaksi esitellään muutamia ryhmiinjakamisharjoituksia.

Jako luvuilla

Montako ryhmää tarvitset? Ota oppilaista jako esimerkiksi neljään ja pyydä saman numeroryhmään kuuluvia kokoontumaan esimerkiksi ryhmäpöydän ympärille (onnistuu esimerkiksi luokassa 106). Jos luokassa ei ole riittävästi ryhmäpöytiä, niin ryhmiä voi pyytää siirtymään sohvalle, seinustalle tai nurkkaan, jotta ne erottuisivat toisistaan.

Numeroidut ryhmät voi myös ohjata suoraan toimintoihin esimerkiksi luokassa 102:

Ykköset; hakekaa kitarat ja istukaa sen jälkeen sohvalle. Kakkoset hakekaa kellopelit ja asettukaa ryhmäpöytien ääreen. Kolmoset hakekaa oppikirjat ja kokoontukaa pianon ääreen valmistautuen laulamaan. Neloset, valitkaa rummut, congat tai bongot ja asettukaa luokan taakse.

Jonot

Pyydä oppilaita muodostamaan jono jonkin ominaisuuden, kuten esimerkiksi pituuden, sukunimen ensimmäisen aakkosen, etunimen ensimmäisen aakkosen tai syntymäpäivän mukaan.

Jonon voi muodostaa vaikkapa musiikillisten mieltymysten mukaan. Voit pyytää oppilaita asettumaan jonoon siten, että vähiten heavy-musiikista tykkäävät sijoittuvat eteen ja takimmaisiksi menevät ne jotka diggaavat hevistä ihan tosissaan. Jononmuodostus vie hetken aikaa, mutta opettaa ryhmälle ongelmanratkaisutaitoja ja velvoittaa vuorovaikutukseen, kysymään ja vastaamaan ja miettimään kuka tulee ennen ja kuka jälkeen. On tärkeä muistuttaa oppilaita, ettei kyseessä ole suinkaan järjestäytyminen paremmuusjärjestykseen. Jonon voit jakaa valitsemalla esimerkiksi peräkkäiset oppilaat samaan ryhmään tai vaikka neljään jakamalla.

Säännöt

Aluksi oppilaille on hyvä tehdä selväksi millaista käytöstä heiltä odotetaan. Tämä onnistuu sääntöjen avulla. Opettajan tulee myös valvoa että sääntöjä noudatetaan tehokkaasti. Kun edellä mainittuihin kiinnittää lukuvuoden alussa huomioita, saa järjestyksen pysymään paremmin. Työskentelyä helpottaa, jos tärkeimmät säännöt on laitettu näkyvästi luokan seinälle. Sääntöjen noudattaminen on helpompaa silloin, kun niitä ei ole liian montaa. Sopivaksi sääntömääräksi onkin ehdotettu alle kymmenen. (Saloviita 2006, 55.)

Yleisinä sääntöinä voidaan pitää seuraavia esimerkkejä, joista ensimmäinen on yleisemmän tason säännöstö ja taulukossa 1 on yksityiskohtaisempia sääntöjä.

1. Mene ryhmääsi ripeästi ja hiljaisesti
2. Vie tarvitsemasi välineet mukana
3. Pysy omassa ryhmässäsi ja anna muiden ryhmien työskennellä rauhassa
4. Puhu hiljaisella äänellä
5. Kuuntele mitä muut sanovat
6. Kuuntele opettajan ohjeita ja noudata hänen antamiaan merkkejä. (Ellis & Whalen 1992, Saloviidan 2006, 56 - 57 mukaan.)

Taulukko 1. Esimerkkejä yhteistoiminnallisista säännöistä. (Kagan 1992, Saloviidan 2006, 57)

OMA KÄYTÖS

1. Yrittäminen
2. Kysyminen
3. Auttaminen
4. Kohteliaisuus
5. Tuen antaminen
6. Kuunteleminen

YRITÄN TEHDÄ SEURAAVIA ASIOITA

Pyrin tekemään parhaani.
Pyydän tarvittaessa apua oman ryhmän jäseneltä.
Autan muita ryhmän jäseniä.
Arvostan muita ja puhun kohteliaasti.
Kannustan muita ryhmän jäseniä.
Kuuntelen, mitä toiset sanovat.

RYHMÄN TOIMINTA

1. Ratkaiseminen
2. Kysyminen
3. Auttaminen
4. Oma ryhmä

PYRIMME TOIMIMAAN SEURAAVASTI

Yritämme ratkaista itse ongelmat.
Kysymme ensin oman ryhmän jäseniltä apua.
Autamme oman ryhmän jäseniä, muita ryhmiä ja opettajaa.
Keskitymme oman ryhmämme työhön, ei muiden.

Luokkatilojen merkitys

Johnson ym (1994, 30-31) antavat seuraavia vinkkejä luokkatilojen suunnitteluun:

Luokan järjestäminen

1. Luokan fyysinen ja avaruudellinen tila määrittelee mitä sinun tulee ohjaajana huomioida mahdollistaaksesi kommunikaation oppilaiden välillä. Erilliset pulpetit kertovat erilaisesta työskentelystä kuin ryhmämuotoon tai rinkiin asetetut pulpetit.
2. Luokan suunnittelu vaikuttaa oppilaiden keskittymiseen ja työskentelyyn. Luokan järjestyksen tulee luoda kaiken kaikkiaan visuaalista järjestystä ja keskittyä visuaaliseen huomioon. Järjestyksen tulee myös parantaa akustisuutta.
3. Luokan järjestys vaikuttaa oppilaiden toimintamalleihin, ohjattuun toimintaan osallistumiseen, johtajuuden esilletuloon yhteistoiminnallisissa tilanteissa sekä oppilaiden välisen kommunikaation toimintamalleihin.
4. Luokkahuoneen suunnittelu vaikuttaa oppilaiden välisten sosiaalisten kontaktien mahdollisuuksiin ja ystävyysuhdekuvioihin luokassa.
5. Hyvä avaruudellinen määritelmä auttaa oppilaita kertomalla heille missä rakennetut oppimistapahtumat alkavat ja loppuvat. Tämä tukee hyvinvoinnin, ilon ja mukavuuden tunteita sekä harjaannuttaa oppilaiden ja opettajan innostusta.

Hyvin suunnitellut luokkapuitteet määrittelevät sopivan kiertokulun ja vuorovaikutuksen luokkahuoneessa. Luokkapuitteet ohjaavat myös oppilaiden työskentelyä sekä käyttäytymistä. Hyvä suunnittelu helpottaa myös siirtymistä harjoituksesta toiseen.

Tärkeitä ja yleisiä ohjesääntöjä tilojen suunnitteluun

1. Ryhmän jäsenten tulee istua kasvotusten ja olla riittävän lähellä toisiaan materiaalien jakamisen mahdollistamiseksi ja työrauhan säilyttämiseksi (ei tarvitse huutaa kun kaverit ovat lähellä).
2. Kaikilla oppilailla tulisi olla katsekontaktin mahdollisuus opettajaan ilman tuolien kääntämistä tai epämukavia asentoja.
3. Ryhmien tulee olla riittävän kaukana toisistaan, jotta häiriköintiä tai naapuriryhmän työskentelyyn sekaantumista ei ilmenisi.
4. Ohjaaja määrittelee mitä oppilaat näkevät, milloin näkevät ja kenen kanssa oppilaat työskentelevät. Käyttääksesi yhteistoiminnallista oppimista tehokkaasti, tulee luokkahuoneen järjestyksen sallia oppilaiden on helppo siirtyminen toistensa tai opettajan luo sekä opiskelussa tarvittavien aineistojen luo.
5. Luokkajärjestyksen tulisi sallia oppilaiden nopean ja hiljaisen ryhmäpaikanvaihtamisen. Luokkajärjestyksen tulee olla muunneltavissa jotta voit hyödyntää vaihtelevia ryhmäkokoja toiminnassa.

Hollolan yläasteella musiikinopetukseen käytettäviä tiloja on neljä: luokkahuoneet 102 ja 106, auditorion aula sekä auditorio. Kahta jälkimmäistä käytettäessä tila tulee varata etukäteen mahdollisten päällekkäisyyksien välttämiseksi. Esimerkiksi auditorion aula mahdollistaa erityisen hyvin palapelimenetelmän toteuttamisen. Tosin tilan toimiessa aulatilana häiriötä voi syntyä muiden ihmisten ohikulusta.

Luokka 106 soveltuu erinomaisesti ryhmätyölle, mutta palapelin kaltainen, niin pari- kuin ryhmätyötäkin vaativa menetelmä ei toteudu kovinkaan hyvin kuuden hengen ryhmäpöytäluokassa. Väripiirityöskentelyssä luokka 106 toimii erinomaisesti mahdollistaen neljän pysäkin työskentelyyn.

Musiikkiluokka 102 mahdollistaa soitannolliset harjoitukset ja soveltuu esimerkiksi kahden pysäkin työskentelyyn. Esimerkiksi: ryhmäpöydissä (2kpl 6:n hengen pöytiä) osa oppilaista voi tehdä kirjallisia harjoituksia toisten soittaessa. Mikäli molemmat luokkatilat ovat käytettävissä, kannattaa hyödyntää ryhmän kahtiajakoa. Tällöin tulee huomioida, että jokaisessa tilassa on oltava oppilaille riittävän mielenkiintoista tekemistä. Tehtävien suunnittelussa tulee ottaa huomioon, että oppilaiden on tällöin kyettävä työskentelyyn ilman opettajan jatkuvaa läsnäoloa.

Auditorio soveltuu muun muassa audiovisuaaliseen opiskeluun, pienryhmä-työskentelyyn varatilaksi ja konsertteihin. Oppilaat lähtevät mielellään tutkimaan tilan sokkeloita näyttämön taa, joten on mietittävä tarkkaan millaisen ryhmän auditorioon eriyttää tarpeen tullen.

Keinoja mahdollisiin ongelmakohtiin

Jotta yhteistoiminnallisuus toimisi hyvin, jokaiseen oppituntiin tulee sisällyttää avoimesti viisi olennaista yhteistoiminnallisuuden elementtiä: positiivinen keskinäisriippuvuus, yksilöllinen vastuullisuus, keskinäinen vuorovaikutus, ryhmätyö- ja sosiaaliset taidot ja ryhmäprosessointi. (Johnson ym. 1994, 9-10.) Opettajien useimmiten mainitsevat ongelmat tai kielteiset kokemukset yhteistoiminnallisista työskentelymuodoista ovat johtuneet juuri yhden tai useamman elementin huomiotta jättämisestä, joka on taas vaikeuttanut yhteistyöskentelyn sujumista (Shachar & Sharan 2002, 333-335).

Yhteistoiminnallisen oppimisen menetelmää käytettäessä voidaan törmätä muutamiin perinteisen luokkahuoneen työrauhaongelmista hieman poikkeaviin haasteisiin. Näitä ovat melutason hallinta, ohjeiden antaminen ja noudattaminen, ryhmien toiminnan ohjaus ja aineistojen liikuttelu ja käsittely. Oppilaiden tulee tottua yhteistoiminnallisuuden siirtymätilanteisiin ja selviytyä niistä mahdollisimman ripeästi. (Saloviita 2006,54.) Yhteistoiminnallisuudessa vaaditut taidot karttuvat harjoittelemalla. Kuten muillakin oppitunneilla, ohjeiden annon aikana oppilaiden on tärkeä keskittyä opettajan kuuntelemiseen, jotta he tietävät mitä pitää tehdä.

Hyvä keino koko luokan äänenvoimakkuuden säätelyyn on *hiljaisuusmerkki*. Se voi olla käden nosto ylös, etusormi tai mikä tahansa merkki, jonka koet omaksesi ja käyttökelpoiseksi usein toistuvaan käyttöön. Hiljaisuusmerkki tarkoittaa sitä, että sen nähdessään oppilaiden tulee lopettaa puhuminen tai muu toiminta ja kiinnittää huomion opettajaan. Oppilaat voivat näyttää merkkiä myös toisilleen mikäli muut eivät huomaa opettajan antamaa merkkiä. Hiljaisuusmerkin käyttö on kätevää, sillä merkki toimii ilman sanoja kun sen käyttö on opittu. Tällöin opettajan ei tarvitse ryhtyä kilpahuutoon oppilaiden kanssa. (Saloviita 2006, 58-59.)

Melutason hallinnan tukena ja apuna voidaan hyödyntää myös oppilaita. Jokaiseen pienryhmään valitaan äänivahti, jonka tehtävänä on huolehtia ettei äänitaso nouse ryhmän sisällä liian korkeaksi. Vahti voi huomauttaa ryhmälleen kohonneesta äänentasosta esimerkiksi sovitulla merkillä (mm. hiljaisuusmerkki) tai vaikka punaista korttia näyttämällä (Saloviita 2006, 60). Yläasteikäiset tosin kykenevät suullisestikin huomauttamaan äänentasosta ilman "apuvälineitä".

ENSIMMÄINEN KOKOONTUMISKERTA

Aiemmin oppaassa on käsitelty ohjaajan antaman mallin ja sääntöjen merkitystä sekä vaikutusta ryhmätoiminnan normistoon. Sen lisäksi, että tutustutaan uusiin ihmisiin, tutustutaan uusiin luokkatiloihin jotka poikkeavat esimerkiksi lukuaineiden luokkatiloista melkoisesti. Tästä syystä ensimmäisillä tunneilla on hyvä kertoa uusille oppilaille käytännön asioista, kuten luokkaan tulemisesta, tavaroiden säilyttämisestä ja miten ollaan yleisesti luokkatiloissa.

Edellä mainitut asiat voidaan käsittää rajoiksi, jotka Kopakkalan (2005, 146) mukaan on tarpeellista sopia ryhmien kanssa. Fyysisten rajojen (kuten tilaan, aikatauluihin ja osallistujajoukkoon liittyvien rajojen) lisäksi on hyvä määritellä myös psyykkiset rajat, vaikka niiden sopiminen onkin vaikeampaa. Keskustelusta huolimatta ne syntyvät lähinnä opettajan antaman mallin myötä ja tarkentuvat yhteisen toiminnan ja kokemusten myötä.

Mikäli aloitetaan käyttämään hiljaisuusmerkkiä (ks. keinoja mahdollisiin ongelma-kohtiin), se on hyvä ottaa esille heti ensimmäisen tunnin aikana. Yhteistoiminnallisia opiskelumuotoja käytettäessä on myös hyvä kertoa oppilaille, millaista työskentelyä on luvassa. On hyvä kertoa, että tunneilla tullaan tekemään paljon yhteistyötä, joka vaatii kuuntelutaitoa ja toisten kunnioittamista, mutta myös taitoa odottaa omaa vuoroaan. Soittaminen ja muu työskentely sujuu ainoastaan rauhoittumalla ja ohjeita kuuntelemalla, ei meluamalla. Jokaisen etu on se, että maltetaan hetki. Siten saadaan paljon enemmän aikaiseksi kuin meluamalla.

Opettajan on tietenkin tärkeää myös esitellä itsensä, mutta Kopakkala (2005, 145) suosittelee sen toteuttamista harkitusti. Ohjaajan mallia nimittäin seurataan tarkasti alkuvaiheessa. Avoimuuden määrä ja teemat, joita ohjaaja itsestään tuo julki esittäytyessään, muodostuvat yleiseksi normiksi ryhmässä.

Opettajan on hyvä tutustua myös uuteen ryhmään ja jo ensimmäisestä tunnista alkaen havainnoida oppilaiden toimintaa ja taitoja. Oppilaidenkin on tärkeää tutustua toisiinsa, sillä tutustumisten myötä lisääntyvän vuorovaikutuksen ansiosta ryhmän turvallisuus kasvaa ja ryhmä toimii paremmin (mm. Kopakkala 2005, 67). Tämä mahdollistuu esimerkiksi seuraavien tutustumisharjoitusten myötä, jotka on hyvä toteuttaa piirimuodostelmassa. Suuressa ringissä istuen kaikki näkevät toinen toisensa ja ovat yhtäläisessä asemassa toisiinsa nähden (Vaara 2010). Seuraavat harjoitukset ovat tarkoitettu juuri piirimuodostelmassa toteutettaviksi.

Nimikierros ja tiedustelukierrokset

Tutustumisen aluksi voi toteuttaa nimikierroksen, joka Kopakkalan (2005, 147) mukaan kannattaa tehdä nopeasti, ryhmää tiiviiseen ilmaisuun kannustaen. Nimikierrokseen voi lisätä jonkin helpon ja mielenkiintoa lisäävän kysymyksen, kuten "mistä koulusta tulet?"

Puheenvuoron tarkentamiseksi voit varata jonkin soittimen (äänettömänä, esimerkiksi guirosammakon, yhden rytmikapulan...) tai musiikkiin liittyvän esineen, jota pidellessä oppilas saa puheenvuoronsa. Kun puhuja on sanonut sanottavansa, hän ojentaa esineen seuraavalle siirtäen myös puheenvuoron eteenpäin. Jos oppilaalla ei ole puheenvuoroon oikeuttavaa esinettä kädessään, hänellä ei myöskään ole oikeutta puhua. Tämä harjoite kannustaa kuuntelemaan harjoittaen kuuntelun taitoa, mutta kehittää myös toisen kunnioittamisen kykyä (Ratia 2010).

Nimikierroksen jälkeen voidaan kysyä esimerkiksi musiikin harrastuneisuudesta tai aiemmista soittokokemuksista, lempimusiikista ym. Kaikkein hauskimaksi on osoittautunut kuluneen kolmen vuoden aikana kysymys: Jos olisit soitin, niin mikä soitin olisit ja miksi? Oppilaan tulee miettiä mahdollisia soittimia ja perustella myös miksi juuri kyseinen soitin kuvastaisi häntä parhaiten. Soittimen valinta voi heijastaa myös persoonallisuuden piirteitä (Ratia 2010): rumpuja voi perustella koväänisyydellä ja kitaravalintaa voi perustella mahdollisuudella soittaa hiljaa. Nämä asiat voivat kertoa jo paljon valitsijastaan.

Mikä soitin olisit?

Harjoite on muunnos suullisesta soitinvalintatehtävästä (edellinen kappale). Esineen avulla itsensä esittelemistä käytetään laajalti toiminnallisissa menetelmissä kuten draamassa ja kuvataiteissa, mutta myös musiikkiterapiassa ja työnohjauksessa. Seuraava ohjeistus perustuu Sanna Ratian (2010) esittelemään harjoitukseen.

Valitse ennen tuntia rytmisoittimia ja laita ne kankaan alle piirin keskelle siten, ettei niitä vielä aluksi nähdä. Peitekankaan ansiosta soittimet voivat olla alusta asti "esillä" ja tämä myös kasvattaa oppilaita malttamaan.

Neuvo oppilaita pysymään paikallaan siihen asti, kun toisin sanotaan. Ohjaa oppilaat rauhoittumaan ja muistamaan, että ainoastaan piirin keskellä oleva saa olla äänessä: kunnioitetaan siis muita kuuntelemalla. Esitä kysymys: Mikä soitin näistä olisit ja miksi? Esittele piirin keskellä olevat soittimet. Anna (tai pyydä oppilaista toimeliaimpia antamaan) esimerkkiäni kustakin, ja pyydä miettimään tarkkaan miten sinä soisit, jos olisit juuri tuo soitin. Tämän jälkeen pyydä oppilaat yksitellen esittelemään oma äänensä yksitellen piirin keskelle. Puhetta ei tässä harjoituksessa tarvita. Voit ohjata oppilaita pienin elein, kuten nyökkäämällä kiitokseksi tai osoittaaksesi vuoroa. Soittimen ääni ja soittotapa kertoo paljon soittajastaan, soitinvalintaa ei siksi tarvitse perustella sanoin.

Varasuunnitelma malttamattomalle ryhmälle:

Kokoa ennen tuntia soittimet nyyttiin. Säilytä nyyttiä sivummalla ja nouda soittimet harjoitteen alkaessa. Tällöin ei kuitenkaan tule harjoitettua maltillisuutta.

Parihaastattelu

Mikäli halutaan toimia alusta asti yhteistoiminnallisuuden periaatteella, voidaan valita tutustumiskierroksellekin yhteistyöskentelyä vaativia harjoitteita, esimerkiksi parihaastattelu. Kyseistä menetelmää käytetään myös laajalti eri aloilla, mutta tässä esitelty sovellus pohjautuu Kopakkalan (2005, 151 - 152) esimerkkiin.

A)

Tässä sovelluksessa on hyvä antaa aikaa parista minuutista viiteen minuuttiin. Ajan rajallisuudesta tulee kertoa selkeästi oppilaille ennen harjoitteen aloittamista. Tarvittaessa ajastin, esimerkiksi, munakello toimii harjoituksessa vuoron vaihdon ajoittajana.

Ohjaa oppilaat muodostamaan pari vieruskaverinsa kanssa. Pyydä heitä toimimaan seuraavasti: ensin toinen kuuntelee tarkasti mitä toinen kertoo. Sitten vaihdetaan roolit toisinpäin. Kertoja kertoo musiikkiin liittyviä asioita kuten harrastuneisuus, mitä soittimia on soittanut tai kokeillut, osaako erityisen hyvin jotakin musiikkiin liittyvää, millaista musiikkia kuuntelee jne. Lopuksi pari esittelee toinen toisensa kaikille. Harjoituksessa opetellaan kuuntelemista ja kertomista.

B)

Mikäli aikaa on, voit toteuttaa harjoituksen myös "sekoittamisen" periaatteella. Tässä sovelluksessa oppilaat tutustuvat sellaisiin oppilaisiin, joihin tutustuminen luonnollisesti ilman yhteistehtävää veisi pitemmän aikaa.

Pyydä oppilaita nousemaan ylös ja kävelemään sellaisen oppilaan luo, jota tuntee mahdollisimman vähän. Pyydä heitä muodostamaan pari ja tutustumaan toisiinsa musiikkiin liittyvien teemojen puitteissa. Toimitaan muuten kuten kohdassa A), lopuksi vain palataan suureen rinkiin parin esittelemiseksi muulle ryhmälle.

Musiikkielämäkerta

Oppilaisiin voi tutustua myös taiteellisen työskentelyn tuotosten kautta. Seuraava harjoitus perustuu Ratian (2010) opettamaan menetelmään, jota hyödynnetään paljon musiikkiterapiatyöskentelyn tutustumisvaiheessa. Vastaavaa elämäntapaohjelmaa on sovellettu myös monien muiden toiminnallisten menetelmien viitekehyksissä. Harjoitteen voi tehdä esimerkiksi auditoriossa, sillä se mahdollistaa oppilaiden istumisen erillään. Oppilaiden on tarkoitus tehdä tehtävä täysin omissa rauhoissa, välittä-mättä muiden työskentelystä tai työn tuotoksista. Kerro oppilaille, että työskentelyyn käytetään kokonainen oppitunti, mutta itse taiteilulle on aikaa vajaa puoli tuntia. (Aikaa voi käyttää työskentelyyn enemmänkin jos se on mahdollista.)

Tämä harjoitus on erityisen hyvä esimerkiksi valinnaisaineryhmien aloitusvaiheessa, sillä töiden tuotoksista voi saada vinkkejä tulevien tuntien sisältöihin.

Valmistelut:

Valitse neutraalia instrumentaalimusiikkia (esimerkiksi klassista).
Varaa A3 kokoista piirustuspaperia sekä värejä (puuvärit tai liidut) jokaiselle oppilaalle, sekä kirjoittamista varten esimerkiksi lyijykyniä.

Ja oppilaille paperit ja kynät. Ohjaa oppilaat istumaan siten, etteivät he ole toistensa läheisyydessä tai näe toistensa töitä. Tarkoitus on, että jokainen tekee aivan oman työnsä.

Pyydä oppilaita kirjoittamaan nimensä paperiin ja kääntämään paperi toisin päin. (Nimi tulee kääntöpuolelle.) Pyydä kuuntelemaan seuraavat ohjeet ennen aloittamista:

Työn keskiössä on oppilaan oma elämä: polku alkaa syntymästä ja kulkee lapsuuden kautta nykyhetkeen jättäen suunnan myös tulevaisuuteen. Kuvaa väreillä eri vaiheiden tunnelmaa. Kuuntele ohjeet tarkkaan, ja anna muille työrauha. Jos tulee kysyttävää, viittaa käsi ylhäällä niin opettaja tulee luoksesi antamaan tarvittavia neuvoja.

Liiku huomaamattomasti tarkastellessasi ovatko oppilaat saaneet tehtävän valmiiksi, ennen kuin siirryt seuraavaan ohjeeseen. Älä kommentoi töitä. Jos jollakin on vaikeuksia päästä alkuun, esitä hänelle kuiskaamalla kysymyksiä, joiden avulla hän voi päästä eteenpäin. Pääasia, ettei muiden työskentely häiriinny yksilöllisestä ohjauksesta.

Laita musiikki soimaan sellaiselle voimakkuudelle, että kaikki voivat kuulla sen. Äänentaso ei kuitenkaan saa olla liian voimakas, sillä se voi häiritä työskentelyä. Anna ohjeet yksi kerrallaan. Ohjeen jälkeen annetaan työskentelyaikaa ennen seuraavaa ohjetta.

- Piirrä oman elämän polku, huiput ja laaksot. Niitä ei tarvitse nimetä.
- Lisää polkuun itsellesi merkityksellinen musiikki: säveltäjät, artistit, kappaleet, levyt, soittimet, konsertit, musiikkiin liittyvät kokemukset sekä merkitykselliset hetket.
- Lisää musiikkimerkintöihin tunteet (miltä sinusta silloin tuntui)
- Lisää työhön oma teemalaulusi nyt, juuri tällä hetkellä.

(Voit kirjata ohjeet fläpille tai taululle jotta jokainen voisi edetä omaan tahtiinsa ja mahdollisesti palata takaisinpäin tarvittaessa. Kun ohjeet ovat näkyvillä, oppilaat eivät häiritse "mitä piti tehdä" -kysymyksillä toistensa työskentelyä.)

Kun työt on saatu valmiiksi, ohjeista oppilaita seuraavalla tavalla:

Seuraavaksi tehtävä puretaan pareittain. Jokainen päättää itse kuinka paljon työstään haluaa kertoa parilleen. (Kertomisesta kieltäytymisen mahdollisuus tulee antaa, sillä ketään ei voi pakottaa kertomaan henkilökohtaisista asioistaan tahdonvastaisesti.)

Ohjaa oppilaita muodostamaan parit. Parin tehtävänä on kertoa vuorotellen toistään toinen toisilleen. Kuuntelijan roolissa oleva voi lopuksi esittää kysymyksiä. Kuuntelijan ja kertojan vuorot vaihtuvat. Kun oppilaat ovat kertoneet toistään parilleen, he voivat etsiä yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia töidensä välillä. Muistuta, ettei kenenkään työ ole parempi tai huonompi kuin toisen.

Lopuksi, kerää työt oppilailta kertoen, että he saavat työnsä seuraavalla kerralla takaisin. Tutustu rauhassa oppilaiden töiden avulla heidän elämänsä musiikkiin. Etenkin tämän hetken teemalauluista voi saada hyviä kappalevinkkejä musiikkituntien ohjelmaan.

TYÖMUOTOJA 7. LUOKAN MUSIIKIN OPETUKSEEN

Seuraavissa kappaleissa esitellään yhteistoiminnallisia, oppilaiden osallisuutta ja ryhmäytymistä tukevia tuntisuunnitelmia ja tuntitehtäviä, joiden perustana on yläasteen musiikin seitsemännen luokan opetussuunnitelma. Ohjeistukset ovat sovellettavissa kuitenkin myös musiikin kahdeksannen sekä yhdeksännen luokan valinnaisryhmille.

Joissakin tehtävissä on mainittu erikseen valmiista materiaalista. Erilaisista opetusoppaista vuosien aikana karttunut materiaali on tekijänoikeudellisista syistä koottu erilliseen muovitaskuun.

Työmuotojen ohjeistuksia voidaan hyödyntää harkinnan mukaan myös musiikinopetuksen sijaisten ohjeistamisessa.

Kitaransoitto pariharjoituksena

Tämä harjoitus soveltuu erityisesti niille tunneille, kun molemmissa musiikkiluokissa on opetusta eikä kitaroita riitä jokaiselle oppilaalle.

Valmistelu:

Kopioi oppilaille kitaran soitutaulukot
(seitsemännelle luokalle riittää muutama helppo sointu)

Opettaja alustaa tunnin:

- piirretään kitaran kielet vihkoon ja nimetään ne
- piirretään vasen käsi vihkoon ja numeroidaan kuvaan sormet (sointutaulukoita varten)
- Liimataan kitaran sointutaulukot vihkoon ja selvennetään mitä merkit tarkoittavat = 1,2,3,4 sormia, x = ei soiteta, 0 = soitetaan vapaana

Oppilaat jakautuvat pareihin ja toinen parista hakee kitaran.

Tunti aloitetaan soittimien virityksellä. Parin jäsenet auttavat toisiaan virityksessä:

Kuuntelevat onko ääni kohdallaan ja tarvittaessa virittävät kielen kohdalleen.

Virityksen jälkeen jammaillaan opettajajohtoisesti: opettaja säestää kitaralla tai pianolla pyytäen oppilaita näppäilemään ensin vapaita kieliä. Sama toistetaan uudelleen niin että molemmat pareista saavat vuoronsa.

Seuraavaksi opetellaan helppoja sointuja, kuten Em, E, E7, Am, A, A7, Dm, D.

Opettaja säestää hitaita soituvaihtoja. Lopulta vaihto parin kanssa ja sama uudestaan.

Sovellus bassolle:

Opettaja alustaa tunnin bassonsoiton perusteilla esim.:

- Basso soittaa soinnun perussävelen (mikä on perussävel, miten löytää)
- Piirretään basson kielet vihkoon ja nimetään ne
- Opetellaan bassomerkit ja merkitään ne kielitaulukkoon

Toimitaan kuten kitaratunnilla: viritetään soitin, opetellaan pareittain löytämään perussävelet vuorotellen. Opettajan johdolla jammaillaan siten, että kaikki pääsevät soittamaan vuorotellen.

Bassonsoitto pienryhmissä

Tätä harjoitusta ennen on hyvä opetella bassonsoiton perusteet (esim. edellinen kappale). Harjoitukseen kuuluu helposti kokonainen oppitunti.

Tämä harjoitus edellyttää ryhmän jakoa. Koko ryhmä voi toimia myös samassa tilassa, mutta keskittymistä edesauttaa jos on mahdollista käyttää kahta erillistä tilaa, kuten esimerkiksi molempia musiikkiluokkia tai luokkaa 102 ja auditorion aulaa.

Valmistelut:

- Valmista soittajille selkeä taulukko, josta näkyvät basson kielet sekä bassomerkit. (Taulukko on hyvä sijoittaa nuottitelineeseen bassovahvistimien läheisyyteen siten, että jokainen bassonsoittaja näkee sen.)
- Keksi luokalle tekemistä mielenkiintoista ja sopivan haasteellista tekemistä, jonka parissa vierähtää tunti. Tämä voi olla esimerkiksi videon katselua. (Aiheeseen sopii esim. Jaco Pastorius, tai joku muu musiikkivideo jolta voi seurata bassotaiteilijoita)
Vaihtoehtoisesti voit teettää myös kirjallisia tehtäviä.

Kerro ryhmälle, että pyydät kolme oppilasta kerrallaan seuraamaan basson opiskelua, jolloin muu työskentely keskeytyy. Ryhmät pääsevät takaisin tehtävän pariin soitettuaan bassoa. Tässä harjoituksessa käytetään kolmen hengen ryhmiä, koska luokassa on kolme bassoa ja vahvistinta.

Pyydä ensimmäiseksi kaksi kolmen hengen ryhmää bassojen luo. Kolme oppilasta tarkkailee, ja kolme oppilasta harjoittelee seuraavat asiat:

- Basson kytkeminen vahvistimeen johdolla.
- Vahvistimen virran kytkeminen päälle.
- Kielien ja perussävelien soittaminen opettajan pyytämässä järjestyksessä.
- Bassovahvistimen sammuttaminen.
- Basson laittaminen paikoilleen telineeseen.

Soittajat lähtevät tämän jälkeen jatkamaan muuta tehtävää ja pyytävät seuraavat kolme oppilasta tarkkailijan rooliin, edellisten tarkkailijoiden siirtyessä soittamaan.

Musiikkiterapeuttinen kuunteluharjoitus maailman musiikista

Kuuntelu lähtee aina hiljaisuudesta (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piironen & Mäkinen 1993, 90). Pyydä ryhmää keskittymään kuuntelutehtävään ja kerro, että keskustelun aika on vasta kuuntelun päätyttyä.

Lähdetään maailmanympärimatalle. Kuunnellaan eri maiden kansanmusiikkia ja mietitään jokainen äänettä omassa mielessään, millaiseen ympäristöön musiikki meidät vie. Millaisia tuoksuja, maisemia tai ihmisiä tulee mieleen. (Raivio 2003, 29.)

Musiikin loputtua pyydä oppilaita jatkamaan hiljaisuutta ja kuuntelemaan ohjeet rauhallisesti, jotta tietävät mitä tehdä. Oppilaat voivat kuuntelun jälkeen kertoa mielikuvistaan toisilleen pareittain tai pienryhmässä. Lopuksi opettaja voi kysyä minkä maan musiikista oli kyse ja kertoa oikean vastauksen.

Tähän harjoitukseen voi liittää myös vihkotyöskentelyä: oppilaat voivat kirjoittaa musiikista mieleen tulevia asioita tai runoja vihkoihinsa, tai piirtää kuvan siitä ympäristöstä, josta ajattelevat musiikin olevan peräisin.

Kokeellisen musiikin projekti

Tarvitset useita erillisiä tiloja tämän tuntisuunnitelman toteuttamiseksi, joten on syytä varata auditorio sekä auditorion aula (mikäli aulassa soittaminen ei aiheuta kohtuutonta häiriötä muissa luokkatiloissa opiskeleville). Musiikkiluokkien ja edellä mainittujen tilojen lisäksi tiloiksi käy myös luokkien 102 ja 106 välinen kirjavarasto, luokan 106 eteisessä sijaitseva välinevarasto ja luokan 102 soitinvarasto. Tuntisuunnitelman toteuttamiseksi tarvitset kaksoistunnin.

Tunti alkaa kuuntelutehtävällä:

Kuunnelkaa kokeellista musiikkia, esimerkiksi Kaija Saariahoa. Voitte sammuttaa valot ja laittaa silmät kiinni, jotta kuunteluelämys olisi vahvempi. Kuuntelun jälkeen kysy oppilailta lyhyt gallup (kannanotto viittaamalla): Kenen mielestä kuuntelunäyte oli musiikkia? Pyydä perusteluja. Kysy myös kenen mielestä kuuntelunäyte ei ollut musiikkia ja pyydä perusteluja.

Huom. Keskusteluosiot voidaan toteuttaa myös parikeskusteluna (ks. pari- ja ryhmäkeskustelu) jolloin kaikki saavat suunvuoron.

Käykää läpi ja kirjoittakaa vihkoon musiikin peruselementit

- Rytmi (Syke)
- Melodia
- Harmonia
- Dynamiikka
- Sointiväri

Selvennä mitä ne tarkoittavat.

Kuunnelkaa tämän jälkeen vielä kokeellista musiikkia ja miettikää, oliko kuuntelunäyte musiikkia vai ei – löytyikö sieltä musiikin peruselementtejä?

Kuuntelutehtävien jälkeen jaa oppilaat neljän – viiden hengen ryhmiin. Ryhmien tulee muodostua siten, että keskustelu ja kuunteleminen on mahdollista jokaiselle ryhmän jäsenelle.

Määrää ryhmien tehtäväksi keksiä esimerkiksi heidän ryhmäänsä kuvaava, jokaiselle sen jäsenelle sopiva orkesterinimi. Ryhmän tulee päättää myös teoksen nimi, jonka tulee myös sopia jokaiselle ryhmän jäsenelle.

Jaa ryhmille pienet paperit, joille kirjoittavat orkesterin sekä teoksen nimen, ja kerää paperit talteen myöhempää tarvetta varten.

(välitunti)

Toinen tunti

Kerro oppilaille tuntitehtävä: Oppilaat säveltävät kokeellisen musiikin teoksen, jonka tulee sisältää musiikin peruselementtejä. Oppilaiden tulee työskennellä yhdessä ja sopia yhdessä mitä teoksessa tapahtuu. Tarkoitus ei ole että jokainen soittaa omiaan yhtäaikaaisesti muiden kanssa. Oppilaiden työskentelyä helpottaa, kun heitä ohjaa keksimään alun, lopun ja jotakin sille välille. Sävellystyötä voi helpottaa jo olemassa oleva kappaleen nimi: ohjaa oppilaita miettimään miten saisivat soittamalla kuvastettua teokselle valitsemaansa nimeä.

Kokeellisen teoksen kestoksi voi määritellä noin minuutin. Kysy, ovatko kaikki ymmärtäneet tehtävänannon, ja tarkenna tarvittaessa. Kerro, että ryhmät harjoittelevat kukin omassa tilassaan. Kerro, että säveltämisessä improvisaatio on sallittua. Improvisaatio on toisaalta myös välttämättömyys, sillä säveltämiseen käytettävää aikaa on ainoastaan 15 - 20 minuuttia (tilanteen mukaan).

Kirjoita taululle soittimia, joita tulevassa tehtävässä on mahdollista soittaa (helposti siirrettävät, kevyet soittimet kuten bongot, rytmisoittimet, kitara, kantele, ukulele, kellopele...). Anna ryhmille tehtäväksi sopia, kuka soittaa mitään soitinta. Myös kehosoitimet ovat sallittuja!

Kun ryhmät ovat tehneet päätöksensä, pyydä heidät noutamaan valitut soittimet ja osoita kullekin ryhmälle oma tilansa, jossa voivat harjoitella kokeellisen musiikin teostaan. Seuraa ryhmien työskentelyä ja tue ryhmien työskentelyä tarvittaessa.

Kun aikaa on jäljellä 5 minuuttia, käy kertomassa siitä oppilaille. Kerro, että viiden minuutin kuluttua siirrytte auditorioon konserttiin, jonne jokainen ottaa oman soittimensa mukaan.

Käy hakemassa ryhmät soittimeen auditorioon. Ohjaa oppilaita viemään soittimensa auditorion lavalle lattialle ja asettumaan tämän jälkeen auditorion keskimmäiseen penkkirivistöön mahdollisimman lähelle lavaa.

Muistuta ennen konserttia hyvästä käyttäytymisestä: kunnioitetaan esiintyviä ryhmiä kuuntelemalla ja kommentoiaan esitysten jälkeen asiallisesti mikäli pyydetään. Tämän jälkeen kuuluta konsertti alkavaksi ja kuuntelijat tervetulleiksi. Kutsu ensimmäinen ryhmä esittämään oma teoksensa. (Ryhmien nimet ja kappaleet löytyvät paperilapuilta.)

Kiitä konsertin jälkeen osallistujia ja anna arvoa esiintymisrohkeudelle. Miettikää yhdessä millaisia musiikin peruselementtejä konsertissa kuultiin. Mikäli aikaa on reilusti, jokaisen esityksen jälkeen voi miettiä teoskohtaisesti mitä peruselementtejä oli otettu mukaan.

Ohjaa tunnin loppuun jokainen oppilas hakemaan oma soittimensa sekä palauttamaan se paikoilleen sinne mistä soitin alun perin oli otettukin.

Isänmaallisuus ja Sibelius

Valmistelu:

- Kokoa Sibeliusta käsittelevää faktatietoa tai käytä valmista kalvopohjaa
- Monista Sibelius-monisteet
- Etsi Finlandia-kuuntelunäyte

Tunnin alkupuolen kuunteluharjoitus perustuu Raivion (2003, 29) elokuvateatterissa – harjoitukseen. Ratian (2010) mukaan on hyvä kertoa oppilaille ennakkoon, kuinka kauan kuunteluharjoitus kestää. Kuuntelemisen lisäksi harjoituksessa opitaan hyväksymään erilaisia näkökulmia ja mahdollisesti löydetään samankaltaisia tarinoita muiden oppilaiden kanssa.

Tunnin aluksi luokan voi pimittää ja pyytää oppilaita rauhoittumaan silmät kiinni. Kerro, että tehtävänä on tehdä kuunneltavan musiikin avulla elokuvamatka omaan mielikuvitukseen. Tarkoituksena on antaa musiikin herättämien mielikuvien ja tarinoiden pyöriä musiikin tahdissa omalla valkokankaalla. Muistuta oppilaita, että kuunteluharjoituksen aikana kuunnellaan, ei keskustella. Keskustelutehtävä annetaan kuuntelun päätyttyä.

Kuunnelkaa Sibeliuksen "Finlandia". Pyydä oppilaita kuuntelun jälkeen kertomaan parilleen millaisia mielikuvia tai elokuvia, millaisia tarinoita olivat nähneet. Lopuksi voit kysyä muutaman oppilaan kokemuksia yleisesti jaettavaksi.

Kokoa Sibeliukseen liittyvää faktatietoa lyhyiden muistiinpanojen muotoon. Pyydä oppilaita kirjoittamaan muistiinpanot vihkoonsa esimerkiksi otsikolla "Kansallissäveltäjämme Sibelius". Jaa tämän jälkeen oppilaille monisteet, joissa kerrotaan enemmän Sibeliuksen elämäntyöstä. Pyydä oppilaita lukemaan tekstit itsenäisesti.

Kun itsenäinen lukutehtävä on tehty, muodosta oppilaista parit. Jokaisen parin tulee löytää keskustellen tekstin pohjalta kaksi Sibeliuksen säveltäjän uran kannalta merkittävää asiaa. Oppilaiden tehtävänä on yhdessä muotoilla ja kirjoittaa löytämänsä asiat vihkoihinsa ylös. Tehtävän tekeminen vaatii keskustelua ja perusteluja. Erimielisyystilanteissa parin tulee sopia miten tilanteen ratkaisevat. Jokaiselle parille tulee hieman erilaisia muistiinpanoja. Mikäli aika antaa myöden, kaksi paria voi lopuksi yhdistyä vertailemaan ja vaihtamaan keskenään vastauksiaan.

Ohjeita elokuvamatkaharjoituksen sovelluksiin

Mikäli teet elokuvamatkaharjoituksia muilla tunneilla, jollakin muulla musiikilla kuten elokuvamusiikilla, sinun kannattaa kuunnella musiikki etukäteen varmistuaksesi sen soveltuvuudesta.

Toinen huomioitava seikka on kappaleen kesto: opettajan tehtävänä on arvioida ryhmänsä mukaan sopiva kuunteluharjoituksen pituus. (Raivio 2003, 29.)

Ratian (2010) mukaan elokuvamatkaharjoituksessa on tärkeää muistuttaa ennen harjoitusta sen kestosta, sekä pyrkiä valitsemaan musiikki siten, että se mahdollistaisi onnellisen lopun.

Melutunti

Melutunti ohjeistus on koostettu Saloviidan (2006, 97) mukaileman Kaganin (1992) informaation jakamisen rakenteen periaatteesta. Tässä harjoituksessa sovelletaan kokoontumiskierrotyöskentelyä (engl. RallyRobin), joka ainakin Saloviidan (2006, 98) mukaan soveltuu keinoksi totuttaa oppilaita yhteistyöskentelyyn.

Valmistelu:

Kopioi jokaiselle oppilaalle "Mitä on melu" -moniste. Ekologinen ja säästeliäs ratkaisu on kierrättää samat monisteet usealla ryhmällä. (monistemateriaali oppaaseen liittyvässä muovitaskussa)

Jaa oppilaille monistemateriaali ja ohjeista tehtävään.

1. Oppilaat lukevat monisteen ensin itsekseen.
2. Tehtävämoniste parityöskentelynä. (Voit itse päättää, jaatko parit vai saavatko valita itse). Molemmat parin jäsenet osallistuvat tehtävien tekoon, mutta roolit saavat sopia itse (toimiiko toinen esim. kirjurina vai tekevätkö kaiken yhdessä, kirjaaminen vuorotellen jne.) Ennen vastauksien kirjaamista keskusteleivat vastauksesta.
3. Kun moniste on tehty, liittyvät jonkun muun parin kanssa ryhmäksi ja tarkistavat vastaukset. Mikäli eroavaisuuksia löytyy, ryhmä miettii mistä tämä johtuu ja tekee tarvittavat korjaukset.
4. Keskustelkaa vielä lopuksi meluun liittyvistä seikoista, kuten esimerkiksi tinnituksesta. Tinnitukseen voi liittää kuunteluharjoituksen: kuunnelkaa taajuusnäytteet "musiikin aika" – levyttä silmät kiinni. Esitä kysymys: Miltä tuntuisi, jos korvissa soisi jatkuva tinnitus?

Väripiirimenetelmä sinfoniaorkesterista

Väripiiri on pysäkkityöskentelymuoto, joka perustuu yhteistoiminnalliseen oppimiseen. Väripiirityöskentely on esitelty aikanaan Salpakankaan alasteen tukihanke koulutuksessa 28.9.2006 luokanopettaja Pounusaaren ja erityisopettaja Mäkisen toimesta (2006). Alkuperäisestä ideasta poiketen musiikin opetusryhmien ei tarvitse käyttää värikoodeja, vaikka harjoite onkin nimetty väripiirimenetelmäksi.

Aiheeksi väripiiriin voit valita minkä tahansa aiheen, josta löytyy neljä erilaista tehtävää oppilaille. Tässä esimerkissä aiheena on sinfoniaorkesterin soittimet ja soitinluokat.

Erikseen huomioitavaa:

Tätä tuntia ennen on hyvä käydä läpi soitinluokat kuten jousisoittimet, puhallinsoittimet jne.

Valmistelu:

Kopioi jokaiselle oppilaalle monisteet

- kymmenen puhallinta
- sinfoniakonsertti – ristikko
- tunnistatko soittimet

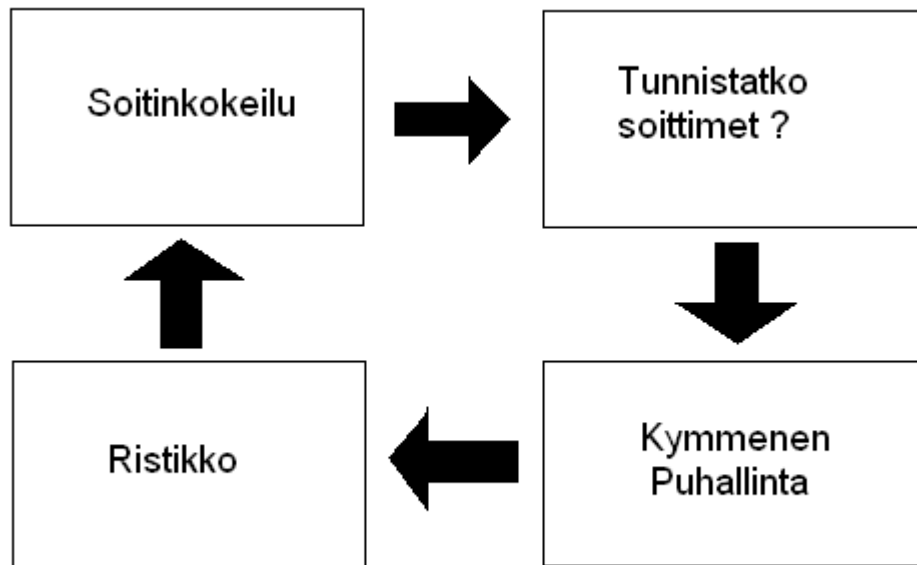
(monistemateriaali oppaaseen liittyvässä muovitaskussa)

Varaa liimapuikkoja monisteiden vihkoon liimaamista varten.

Valitse muutama orkesterisoitin oppilaiden kokeiltavaksi. (Jos luokalta löytyy soittajia, pyydä heitä edellisellä tunnilla ottamaan oma soittimensa mukaan ja esittelemään sitä tunnin aluksi muille.)

Oppitunti kannattaa pitää ryhmätöille soveltuvassa ryhmäpöytäluokassa (106).

1. Jaa oppilaat neljään ryhmään.
2. Tee taululle havainnollinen kuvio miten ryhmät kiertävät luokan pisteissä ja esitele mitä kussakin pisteessä tehdään.

3. Muistuta yhteistyöskentelyn säännöistä.
(kaveria autetaan tarvittaessa, kaikki osallistuvat työskentelyyn).
4. Kerro kuhunkin pisteeseen käytettävissä oleva aika.
5. Jaa monisteet ja liimapuikot pöytiin, ohjeistuksen jälkeen.

Tähän harjoitukseen kuuluu yksi oppitunti, jolloin kunkin tehtävän parissa jää siirtymäaikaoinen n.8 minuuttia. Kyseistä piirityöskentelyä voi soveltaa myös esimerkiksi soitinharjoittelussa, josta esimerkki seuraavaksi.

Soittopiiri kaavalaulusta

Kaavalaulu on hyvä kappalevalinnaksi silloin kun on tarkoitus vaihtaa tunnin aikana useampaa soitinta. Taidoiltaan epävarmempikin pysyy tällöin helpommin mukana kun soinnut toistuvat samassa järjestyksessä eikä niitä ole liikaa. Esimerkkikappaleena soittopiirissä on Sunshine reggae (Musiikin mestarit 8 - 9). Tähän tuntisuunnitelmaan saa helposti käytettyä kaksikin tuntia. Tuntikin voi riittää, mikäli esimerkiksi sähköiset soittimet ja lähinnä niiden vaihtoon kuluva aika jätetään ohjelmasta pois.

1. Tunnin aluksi kuunnellaan kappale levyltä.
2. Taululle kirjoitetaan laulun kaava (G, Hm, Em, Am)
3. Taululle kirjoitetaan sointumerkkien yhteyteen myös bassomerkit ja kitarasoinnut, sekä kosketinsointujen sävelet.
4. Tarvittavat rytmit merkitään taululle ja taputetaan yhdessä

Jaa oppilaat ryhmiin. Jokainen oppilas käy läpi kaikki soitto/laulupisteet, joten on tärkeää että tehtävät eivät ole liian vaikeita, mutteivät myöskään liian helppoja kenenkään toteutettavaksi; esimerkiksi kitaroilla voi soittaa vapaavalintaisesti joko sointuja tai bassomerkkejä.

Määrää ryhmät hakemaan soittimet tai nuottikirjat ja osoita heille paikka, jonne sijoittuvat. Piirrä järjestys taululle ja merkitse taululle myös kiertosuunta (ks. piirros edellisessä kappaleessa).

Ohjeista oppilaat auttamaan toisiaan, mutta käykää silti ennen kappaleen aloittamista läpi esimerkiksi bassomerkit, että jokainen löytää oikean kielen ja nauhavälin jne. Kun kaikki tietävät mitä tehdä ja löytävät oikeat sävelet, kappaleen soittaminen sujuu huomattavasti helpommin ja kuulostaakin paremmalta.

Tehtäväryhmiä voivat olla esimerkiksi seuraavat:

- laulu
- kitara
- basso
- rummut
- rytmisoittimet
- kellopelit
- koskettimet

Hollolan yläasteen luokkatilat (102 ja 106) mahdollistavat hyvin neljän ryhmätehtävän pyörittämisen. Jos aikaa on vähän, kahden pisteen vuorottelu on järkevä ratkaisu. Tehtäväryhmien määrä riippuu käytettävän ajan määrästä ja tehtävien haastavuusasteesta. Tärkeintä on kuitenkin, että oppilaat on jaettu yhtä moneen ryhmään kuin tehtäviäkkin on.

Musiikki lähtee aina hiljaisuudesta (Hongisto-Åberg, Lindeberg-Piiroinen & Mäkinen 1993, 90), joten tämä tehtävä on omiaan harjoittamaan kuuntelutaitoa ja ohjeiden seuraamista. Opettaja voi tukea ryhmäsoitantoa esimerkiksi pianosäestyksellä. Kuuntelutaitoa saadaan harjoiteltua esimerkiksi siten, että eri soitinryhmät aloittavat eri aikaan (aina kokonainen sointukulku kerrallaan) tai vuorottelevat soloissa muiden ollessa hiljaa. Opettaja voi ohjata suullisilla ohjeilla tai etukäteen sovituin käsimerkein.

Samba

Tämä sambaohje on hyvin yksinkertainen ja soveltuu kaikentasoisille soittajille. Sambarytmit ovat seiskaluokkalaiselle vähintään kohtalaisen vaikeita ymmärtää nuoteista, joten jo aikaakin säästääkseen korvakuuloon perustuva soittaminen on hyvää vaihtelua nuottilähtöiselle työskentelylle. Kuuntelutaidon harjaannuttamisen ja ohjeiden noudattamisen lisäksi tarkoituksena on oppia uusia rytmejä ja tutustua erilaisiin rytmisoittimiin.

Kokeneemmille ja taitavimmille ryhmille rytmit toki kannattaa kirjoittaa taululle. Oppilaat voivat aluksi kokeilla itse soittaa omaan tahtiinsa rytmejä, jonka jälkeen seuraa yhteisharjoittelua. Tällöin kannattaa varata tuntiin reilusti enemmän aikaa, mahdollisesti jopa kaksoistunnin verran.

Valmistelut:

Valitse sambakappale jonka avulla harjoittelette rytmit.

Hanki pumpulia (kuulon suojaamiseksi)

Asettukaa isoon piiriin siten, että oppilaat näkevät opettajan.

Jokaiselle oppilaalle jaetaan rytmikapulat.

Samban soidessa taustalla oppilaat seuraavat tarkasti opettajan ohjausta, eli toistavat sambarytmejä helpoimmasta aloittaen. Rytmejä voi vaikeuttaa sitä mukaa, kun edelliset sujuvat.

Esimerkiksi Ricky Martinin "Maria" kappale on selkeä esimerkki kaikkien soittajien yhteisten tuttu-iskujen ja -taukojen harjoitteluun. Kyseiset iskut sekä tauot vaativat toteutuakseen oppilailta ohjaajan seuraamista, keskittymistä ja kuuntelukykyä. Opettajan tulee olla aktiivisessa roolissa näkyvästi, sillä sambatunnilla soittimien kovaäänisyys estää suullisen ohjauksen. Yläasteen 102 luokan pikkukaapista löytyy pumpulia kuulon suojaamista varten.

(Opettaja voi kirjoittaa taululle esim. agogolle, bongorummuille, shakereille sekä lehmänkellolle omat rytmit, jotka kerrataan yhdessä rytmikapuloita soittaen. Yhteinen rytmi seuraavalta sivulta on hyvä kirjoittaa ylös. Samalla opetellaan nuottiarvoja.

Tämän jälkeen valitaan soittimet ja aletaan harjoitella yhteissoittoa. Ohjeista ryhmä seuraamaan tarkasti, jotta tietävät mikä soitin milloinkin on äänessä. Samaa soitinta soittavat oppilaat on hyvä sijoittaa vierekkäin, jolloin ohjaus ja soittaminen on helpompaa.

Pohjan samballe luo rumpali, jonka "komppi" etenee lattiatomia (lt) ja pikkutomia (pt) vuorotellen. Lasketaan neljään: 1 (lt), 2 (pt), 3 (lt), 4 (pt)

Rummut aloittavat. Opettajan ohjauksen mukaan tulevat mukaan muut soittimet ryhmä kerrallaan. Opettaja valmistelee ohjattavia yhteistaukoihin nostamalla käden ylös ja näyttää joko yhtä tai kahta sormeaa riippuen monellako iskulla jatketaan.

Rytmi yhteistaukoihin ja -iskuihin:

Yhteisisku ja -taukoja voi harjoitella niin pitkään että soitto alkaa sujua. Opettajan johdolla jatketaan yhdessä eteenpäin. Opettaja voi myös jakaa improvisointia vaativia soolo-osuuksia yhteistaukojen kohdalle joillekin soitinryhmille.

Samba lopetetaan yhteistaukoihin ja -iskuihin. Tämän jälkeen vaihdetaan soittimia siten, että oppilaat valitsevat uudet soittimet.

Palapelimenetelmä musiikin aikakaudesta

Tässä oppaassa sovellettu menetelmä pohjautuu Johnsonin ym. (1994, 19) mukailemaan, Aronsonin 1970 luvulla kehittelemään työtapaan. Koska palapelimenetelmä ei alkuperäisessä muodossaan sovellu Saloviidan (2006, 111) mukaan ensimmäiseksi malliksi yhteistoiminnallisuutta kokeilevalle opettajalle, on palapelimenetelmä yksinkertaistettu tähän oppaaseen. Tästä huolimatta palapeli vaatii runsaasti ennakkosuunnittelua, onhan kyseessä useamman oppitunnin käsittävä kokonaisuus.

Oppilailta menetelmä vaatii sosiaalisia ryhmätyötaitoja, joita kannattaa ensin harjoitella helpompien rakenteiden, kuten esimerkiksi parityöskentelyn avulla. Materiaalia valmisteltaessa on huomioitava, etteivät jaettavissa olevat oppimateriaalit saa olla sisällöllisesti riippuvaisia toinen toisistaan. (Saloviita 2006, 112.)

Palapeli menetelmä tutustuttaa oppilaita toisiinsa ja haastaa yhteistyötaitoja yhteisten oppimistehtävien äärellä. Yhteistoiminnallisen oppimisen peruspilareita ajatellen palapeli on menetelmänä yksi tapa rakentaa positiivista riippuvuutta ryhmien jäsenten välille ja luoda rikastavaa keskinäistä riippuvuutta.

Musiikin aikakaudesta kehitetty palapeli kestää ajallisesti n. 2-3 oppituntia, riippuen ryhmien esitysten laajuudesta. Ensimmäinen tunti kuluu aineiston tiivistämiseen ja ryhmätyöhön, seuraavat tunnit kuluvat esitysten merkeissä.

Musiikin aikakaudet / ryhmätyöaiheet:

- Keskiaika ja renessanssi
- Wieniläisklassismi
- Barokki
- Romantiikka

(monistemateriaali oppaaseen liittyvässä muovitaskussa)

Esivalmistelut:

- Kopioi riittävä määrä aikakausimateriaalia
- Varaa tunnille mukaan eri aikakausten musiikkia

1.

Jaa oppilaat neljän hengen ryhmiin tai anna heidän valita itse ryhmänsä. Jaa ryhmille moniste kustakin aikakaudesta. Ryhmän kukin jäsen valitsee yhden aikakauden ja tutustuu monisteen tekstiin ensin itsenäisesti.

2.

Valmista oppilaat yhteistoiminnalliseen tehtävään: pyydä oppilaita etsimään samaan aikaan tutustunut luokkakaveri toisesta ryhmästä ja muodostamaan pari tämän kanssa. Parityöskentelyssä on tarkoitus

- Oppia ja tulla asiantuntijaksi omasta aihepiiristä eli aikakaudesta.
- Koota omin sanoin napakat ja tiivistetyt muistiinpanot, joiden avulla kaikista olennaisin tieto saadaan siirrettyä kaikille luokan oppilaille.

3.

Määrää oppilaat liittymään toiseen, samaa aikakautta käsittelevään pariin, jolloin muodostuu neljän hengen ryhmä. Tarkoituksena on vaihtaa parien kesken ideoita siitä mikä on aikakaudelle ominaista ja tärkeää tietoa.

Tämä tieto tulisi opettaa koko luokalle.

- Lopulliset muistiinpanot tulee kirjata jokaisen vihkoon.
- Ryhmän tulee valita myös musiikinäyte aikakaudestaan
- Ryhmän tulee suunnitella työnjaosta: voivat tehdä pienen käsikirjoituksen siitä kuinka asia opetetaan luokan edessä muulle luokalle ja kuka tekee mitään. Jokaiselle ryhmän jäsenelle tulee keksiä tehtävä.

4.

Määrää ryhmä kerrallaan esittämään aikakautensa muulle luokalle. Yhden ryhmän esiintyessä muut kuuntelevat ja kirjoittavat muistiinpanot vihkoonsa siten, että palapelin jälkeen jokaisella oppilaalla on muistiinpanot kustakin aikakaudesta.

5.

Arvioi työskentelyä seuratessasi oppilaiden oppimisen astetta liittyen kokonaisuutena materiaaliin. Palkitse esimerkiksi kiitoksella ja yleisesti annettavalla positiivisella palautteella ryhmät, joiden kaikki jäsenet ovat saavuttaneet asetetut tavoitteet (asetta itse tavoitteet materiaalin ja ops:n mukaisesti). Näin ryhmät saavat palautetta ja tietävät kuinka heidän toivotaan käyttäytyvän ja toimivan jatkossa.

Yhteistoiminnallinen ryhmätyö

Sovella edellisessä kappaleessa esitellyn palapelimenetelmän ohjeistusta. Varaa aikakausimateriaalin sijaan kirjalliset paketit esimerkiksi musiikin tyyllilajeista kuten jazz, rock, pop ja punk. Vain mielikuvitus on rajana.

Kommunikointia musiikin kielellä

Tämän harjoitteen tarkoitus on vahvistaa vuorovaikutusta musiikin kielellä sekä kannustaa oppilaita improvisaatioon. Harjoitus osoittaa myös, kuinka erilaisia asioita kuulemme, ja miten musiikkia tulkitsemme. Harjoitus kannustaa myös oman mielipiteen ilmaisuun. Harjoitusta suositellaan toteutettavaksi turvallisen ryhmän kanssa.

Valmistelut:

Varaa opettajan pöydälle useita erilaisia rytmisoittimia

Mieti soitettavat tilannekuvaukset valmiiksi

Käykää soittimet tunnin aluksi läpi siten, että oppilas kerrallaan antaa käsiteltävästä soittimesta ääninäytteen. Tässä kannattaa hyödyntää erityisesti niitä oppilaita, joilla on keskittymisvaikeuksia; heille mahdollistuu luvallinen tilaisuus kokeilla erilaisia soittimia. Soittimien läpikäynnin jälkeen kaikki oppilaat tietävät, millainen ääni kustakin soittimesta lähtee.

Opettaja valitsee (vapaaehtoisia) oppilaita tietyn määrän kerrallaan. Tämän jälkeen valittu pienryhmä menee luokan ulkopuolelle, jossa opettaja antaa heille tehtävän (esim. pienellä paperilapulla tai suullisesti, varmistaen että oppilaat tietävät mitä tilanteessa tapahtuu). Luokan ulkopuolella ryhmän tehtävänä on miettiä lyhyesti (1min), mitä tilanteessa tapahtuu ja sopia roolijaosta sekä soittimista. Soittimia valitessa tulee miettiä, minkä soittimen ääni kuvastaisi kyseistä roolia tai asiaa parhaiten. Tärkeää on, että improvisointivuorossa oleva ryhmä valitsee soittimensa vasta luokkaan palattuaan.

Opettajan on hyvä muistuttaa kuulijoita esiintyvän ryhmän suunnitteluhetken aikana tulevan esityksen aikaisesta käyttäytymisestä. Tämän voi tehdä vaikka kysymällä: Miten toivoisit kuuntelijoiden käyttäytyvän, kun itse olet soittovuorossa?

Luokassa improvisoijat valitsevat soittimensa ja aloittavat vasta kun on hiljaista. Muu ryhmä opettelee kuuntelemista eikä kommentoi soittajia esityksen aikana. Esityksen jälkeen opettaja kysyy kuulijoilta millainen tilanne soitosta tuli mieleen, ja mahdollisimman moni saa esittää oman mielikuvansa. Lopuksi esittävä ryhmä paljastaa oikean vastauksen.

Säännöt:

- Kunnioitetaan niiden rohkeutta, jotka uskaltavat heittäytyä.
- Kenelläkään ei ole oikeutta kommentoida epäasiallisesti toisten luovuuden tuotosta.
- Kuunnellaan rauhassa ja mietitään mikä tilanne on kyseessä.
- Opettajan kysyessä esitetään oma käsitys tilanteesta.
- Esiintyvä ryhmä kertoo vasta lopuksi oikean vastauksen.

Mikäli tiloja on, useampi ryhmä voi kerrallaan valmistella tilannekuvaustaan. Tämä voi kuitenkin johtaa jännityksestä johtuvaan kuhinaan muiden esitysten aikana.

Seuraavassa on esimerkkejä tilanteista, joita oppilaat voivat esittää. Tilannekuvausten perässä on toteuttamiseen tarvittavien oppilaiden lukumäärä.

Huutokaupassa (3 - 5)

Elefantti posliinikaupassa (2 - 3)

Mopo hyytyy ylämäkeen (1)

Leijona jahtaa päivällispaistia (2)

Nuoripari riitelee jostakin (kumpi saa sanoa viimeisen sanan?) (2)

Perhe selvittelee lapsen kolttosia perhepalaverissa (3 - 4)

Rakastunut sammakko (1)

Hepulin saanut virtahepo (1)

Kissa jahtaa hiirtä (2)

Koulukiusaamistilanne (2 - 4)

Arvonnan pääpalkinnon voittaminen (2 - 4)

Ajoneuvot kolaroivat (2 - 3)

LÄHTEET

- Aalto, M. 2000. Ryppäästä ryhmäksi. Tampere. Tammer-paino Oy
- Ahonen, H. 1997. Musiikki. Sanaton Kieli. Musiikkiterapian perusteet. Helsinki. Finn Lectura.
- Atjonen, P. & Uusikylä, K. 2002. Didaktiikan perusteet. Helsinki. WSOY. 1.-2.painos.
- Balderrama, M., Cohen, E., Cossey, R., Lotan, R., Swanson, P. & R., Whitcomb, J. 2002. Kompleksiopetus. Teoksessa Sahlberg, P. & Sharan, S. Yhteistoiminnallisen oppimisen käsikirja. Helsinki. WSOY, 137 - 154.
- Hollolan yläasteen ohjaussuunnitelma. 2010. Saatavissa Hollolan yläasteen kansliasta.
- Hollolan yläasteen perusopetuksen opetussuunnitelma. 2010. Yleinen osa. [viitattu 20.5.2010]. Saatavissa: <http://www.hollolanylaaste.fi/verkkokansio/Opetussuunnitelma/Opetussuunnitelman%20yleinen%20osa.pdf>
- Hongisto - Åberg, M., Lindeberg - Piironen, A. & Mäkinen, L. 1993. Musiikki varhaiskasvatuksessa. Hip Hoi, Musisoi!. Espoo. Fazer Musiikki Oy.
- Hämäläinen, J. 2001. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopio. Kuopion yliopisto
- Johnson, D., Johnson, R. & Holubec, E. 1994. Cooperative learning in the classroom. Alexandria, Virginia. ASCD.
- Ikonen, O. & Mäkiranta, M. 2002. Miten selviydyn ryhmässä, jossa kaikki ovat erilaisia oppijoita? Teoksessa Ikonen, O., Juvonen, J. & Ojala, T. Kohtaamisia koulupolulla. Jyväskylä. PS-kustannus 176 - 195.
- Jansson, S., Lauhaluoma, H., Sandberg, S., Santanen, S. & Rinne, O. 2008. Perhekoulun käsikirja. Helsinki. Suomen lastenhoito yhdistys.
- Jordan – Kilkki, P. 1994. Toiminnallinen musiikkiterapia. Teoksessa Ahonen – Eerikäinen, H. Taide psykososiaalisen työn välineenä. Joensuu. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu, 87 - 91.
- Kagan, M. & Kagan, S. 2002. Rakenteellinen lähestymistapa. Teoksessa Sahlberg, P. & Sharan, S. Yhteistoiminnallisen oppimisen käsikirja. Helsinki. WSOY, 24 - 47.

- Kaipio, K. & Murto, K. 1980. Toimiva yhteisö. Jyväskylä. Jyväskylän Koulutuskeskus Oy.
- Kauppila, R. 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot: vuorovaikutusopas opettajille ja opiskelijoille. Helsinki. PS-kustannus.
- Kavilo, S. 2010. Voiko innostamalla kasvattaa? – Näkökulmia sosiokulttuurisen innostamisen soveltamiseen koulukasvatuksessa. Teoksessa Hämäläinen, J. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, Vuosikirja 2010. 11. vuosikerta. Kuopio. Kuopion kaupungin painatuskeskus, 13 - 46.
- Keltikangas-Järvinen, L. 1994. Hyvä itsetunto. Helsinki. Wsoy.
- Keränen, E., Nissinen, P., Saarnio, T. & Salminen, M. 2001. Sosiaalialan työn uudet ulottuvuudet. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Kiesiläinen, L. 2004. Vuorovaikutusvastuu. Ammatilliset vuorovaikutustaidot kasvatusyhteistyössä. Helsinki. Arator.
- Kopakkala, A. 2005. Porukka, Jengi, Tiimi. Ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen. Helsinki. Edita.
- Murto, K. 1989. Kohti oppilaskeskeistä pedagogiikkaa. Jyväskylä. Jyväskylän Koulutuskeskus Oy.
- Mäkinen, S-L. & Pounusaari, S. 2006. Jaettua opettajuutta – väripiirityöskentely. Koulutuskutsussa: Osallistavaa perusopetusta 1-6 – luokilla erityis- ja yleisopetuksen yhteistyönä monipuolisilla opetusjärjestelyillä yhteisöllisesti oppien, 28.9.2006. Päivi Häkkinen. Salpakankaan ala-aste.[viitattu 11.11.2010] Saatavissa: <http://www.edu.lahti.fi/~tukipro/cgi-bin/ipsalpakangas.doc>
- Mäkinen, O. & Vuohiniemi, S. 2001. Onnistuuko integraatio? Erityisopetuksen integraatio opettajien ja opettajiksi opiskelevien silmin. Jyväskylän yliopisto, Erityispedagogiikan laitos [viitattu 4.11.2010]. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/7814/oumakin.pdf?sequence=1>
- Nivala, E. 2010. Osallistuminen sosiaalipedagogisen toiminnan periaatteena. Teoksessa Hämäläinen, J. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja, Vuosikirja 2010. 11. vuosikerta. Kuopio. Kuopion kaupungin painatuskeskus, 111 - 122.
- Nurmi, T. 2006. Nuoruus. Teoksessa Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Nurmi, J-E., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki. WSOY, 124 - 156.

OPM. 2009. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi perusopetuslain muuttamisesta. [viitattu 15.11.2010] Saatavissa: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Koulutus/artikkelit/erityisopetuksen_kehittaminen/erityisopetus_liitteet/HE_erityisopetus.pdf

Raivio, M. 2003. Musiikin käyttö asiakastyössä. Teoksessa Vahala, H-M. (toim.) Elämän kevät. Luovuuden kautta kasvuun. Jyväskylä. Sininauhaliitto ja Päivä Osakeyhtiö, 27 - 42.

Ratia, S. 2010. Musiikkiterapian perusteet: menetelmät, mallit ja työtavat. Luento Lahden ammattikorkeakoulun musiikin laitoksella 20.2.2010.

Sahlberg, P. & Sharan, S. 2002. Yhteistoiminnallisen oppimisen käsikirja. Helsinki. WSOY.

Saloviita, T. 2006. Yhteistoiminnallinen oppiminen ja osallistava kasvat. Jyväskylä. PS - kustannus.

Saloviita, T. 2008. Kaikille avoimeen kouluun. Erilaiset oppilaat tavallisella luokalla. Jyväskylä. PS-kustannus.

Shachar, H. & Sharan, S. 2002. Yhteistoiminnallinen oppiminen ja koulun organisaatio. Teoksessa Sahlberg, P. & Sharan, S. Yhteistoiminnallisen oppimisen käsikirja. Helsinki. WSOY, 328 - 347

Tervo, J. 1993. Lapsi ja musiikkiterapia. Musiikkikasvatuksen ja musiikkiterapian suhteesta. Teoksessa Hongisto - Åberg, M., Lindeberg - Piironen, A. & Mäkinen, L. Musiikki varhaiskasvatuksessa. Hip Hoi, Musisoi!. Espoo. Fazer Musiikki Oy, 206 - 212.

Vaara, T. 2010. Luovuus itsetuntemuksen välineenä. Luento Lahden ammattikorkeakoululla 21.1.2010.